

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Rodičovská regulace užívání obrazovek (médii) u dětí mladšího školního věku
Parental regulation of screen use in primary school children

Bc. David Kocourek

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Lukavská, Ph.D.
Studijní program: Psychologie
Studijní obor: Psychologie

Prohlášení

Odevzdáním této diplomové práce na téma „Rodičovská regulace užívání obrazovek (médii) u dětí mladšího školního věku“ potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. července 2021

Bc. David Kocourek

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval své školitelce Mgr. Kateřině Lukavské, Ph.D. za cenné rady a připomínky, rovněž za svědomité vedení mé diplomové práce, velkou ochotu a vstřícnost během konzultací a za pomoc při statistickém zpracování a vyhodnocování dat. Dále bych chtěl poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mi poskytli morální podporu a klidné zázemí, bez kterého by tato práce nevznikla.

Abstrakt

Diplomová práce v teoretické části pojednává o konceptu rodičovské výchovy ohledně medií – media parentingu. Komplexně nahlíží na tuto problematiku – popisuje jeho jednotlivé druhy a zabývá se různými proměnnými (na straně rodiče i dítěte), které mají vliv na míru a upřednostňovanou strategii mediální výchovy. V teoretické části se rovněž zmiňují o negativním a pozitivním vlivu moderních médií na výchovu dětí. Součástí práce jsou rovněž doporučení světových organizací pro prevenci problémového a rizikového užívání médií a představení vybraných nástrojů, které měří míru media parentingu. Hlavním cílem praktické části práce bylo vytvořit nový dotazník, který by komplexně zjišťoval míru a styl media parentingu, uplatňovaný u rodičů dětí 1.–3. třídy ZŠ. V práci popisují postup jeho tvorby a následné ověření v pilotní studii. V diplomové práci jsou rovněž uvedeny psychometrické vlastnosti dotazníku (např. míry vnitřní konzistence škál nebo výsledky konfirmační faktorové analýzy). Na základě sesbíraných dat jsem dále sledoval vztahy mezi škálami media parentingu a dalšími proměnnými socioekonomického a demografického charakteru na straně dětí i rodičů za využití korelační analýzy a t-testů pro nezávislé výběry. V diskuzi porovnávám psychometrické charakteristiky našeho nově vzniklého dotazníku s jinými podobnými nástroji. Dále komentuji nezbytnost tvorby nového dotazníku a nevhodnost stávajících dotazníků a zabývám se limity studie. Diskuzi zakončuji úvahou o obecné efektivitě media parentingu.

Klíčová slova: užívání médií u dětí, rodičovská výchova ohledně medií, čas trávený před obrazovkou

Abstract

The diploma thesis in the theoretical part deals with the concept of parental education regarding the media - media parenting. It provides a comprehensive view into this issue; describes its individual types, deals with various variables (on the part of parent and child) that affect the degree and the preferred strategy of media education. In the theoretical part I also mention the negative and positive influence of modern media on the education of children. The thesis also includes recommendations of world organizations for the prevention of problem and risky media use and the presentation of selected tools that measure the degree of media parenting. The main goal of the practical part of the work was to create a new questionnaire that would comprehensively determine the degree and style of media parenting, applied to parents of children 1-3. elementary school class. In this work I describe the process of its creation and subsequent verification in a pilot study. The diploma thesis also presents the psychometric properties of the questionnaire (e. g. the degree of internal consistency of the scales, or the results of confirmatory factor analysis). Based on the collected data, I further analyzed relationships between the scales of media parenting and other variables of socio-economic and demographic character on the part of children and parents using the correlation analysis and independent samples t-test. In the discussion, I compare the psychometric characteristics of our newly created questionnaire with other similar tools. I also comment on the need to create a new questionnaire and the unsuitability of existing questionnaires and deal with the limits of the study. I end the discussion by considering the general effectiveness of media parenting.

Keywords: children media use, media parenting, screen time

Obsah

Seznam tabulek.....	6
1. Úvod.....	7
2. Teoretický úvod o konceptu media parenting	8
2.1 Vysvětlení pojmu media parenting / parental mediation.....	8
2.2 Utváření paradigmatu media parentingu.....	8
2.3 Druhy media parentingu.....	10
2.4 Vlivy na použití různých stylů media parentingu.....	12
2.4.1 Obecný rodičovský styl výchovy.....	13
2.4.2 Věk a pohlaví rodiče.....	15
2.4.3 Vzdělání rodiče.....	16
2.4.4 Socioekonomická situace rodiny.....	16
2.4.5 Názory a postoje rodičů k moderním technologiím.....	16
2.4.6 Uživatelské schopnosti rodičů v kontextu moderních médií.....	17
2.4.7 Věk a pohlaví dítěte.....	17
2.5 Kulturní vlivy na styly media parentingu v Evropě.....	18
3. Vliv moderních médií na děti.....	19
3.1 Potenciálně pozitivní vliv.....	19
3.2 Potenciálně negativní vliv.....	21
4. Efektivita media parentingu.....	22
5. Doporučení světových organizací.....	25
6. Nástroje pro měření media parentingu.....	27
6.1 Televizní mediační škála – Valkenburg et al., (1999).....	27
6.2 The Perceived Parental Media Med. Scale – Valkenburg et al., (2013)....	28
6.3 Dotazník na media parenting – Livingstone & Helsper (2008).....	31
6.4 Dotazník v rámci projektu EU kids Online – Livingstone et al., (2011).....	32
6.5 Specific Internet Practices questionnaire – Van den Eijnden et al., (2010)	33
6.6 IPSI – Internet parenting styles instrument – Valke et al., (2010).....	34
7. Cíle empirické části práce a výzkumné otázky.....	35

8. Metodologie.....	36
8.1 Design.....	36
8.2 Nábor participantů a administrace testové baterie.....	36
8.3 Výzkumný soubor.....	37
8.4 Statistické zpracování dat.....	38
8.5 Tvorba dotazníku.....	38
9. Výsledky.....	44
9.1 Psychometrické vlastnosti dotazníku.....	44
9.1.1 Původní (pilotní) dotazník.....	44
9.1.2 Psychometrické vlastnosti revidovaného dotazníku.....	46
9.1.2.1 Položková analýza.....	46
9.1.2.2 Konfirmační faktorová analýza.....	49
9.2 Souvislost aktivní a restriktivní mediaci s dalšími proměnnými.....	50
10. Diskuze.....	53
10.1 Tvorba dotazníku a psychometrické srovnání dotazníků.....	53
10.2 Výsledky statistických analýz media parentingu s dalšími proměnnými	55
10.3 Limity studie.....	57
10.4 Efektivita media parentingu.....	58
11. Závěr.....	59
12. Zdroje.....	61

Seznam tabulek

Tab č. 1: Položková analýza škály aktivní mediace

Tab č. 2: Položková analýza škály restriktivní mediace

Tab č. 3: Položková analýza škály hyper-protektivní mediace

Tab č. 4: Porovnání vnitřní konzistence škál aktivní a restriktivní mediace u vybraných dotazníků

Tab č. 5: Porovnání výsledků konfirmační dvoufaktorové analýzy s dotazníkem PPMMS

Tab č. 6: Porovnání výsledků konfirmační jednofaktorové analýzy s dotazníkem PPMMS

1. Úvod

Předmětem této diplomové práce je rodičovská kontrola dětí (parental mediation) při užívání digitálních/moderních technologií (televize, tabletů, telefonů a počítačů s přístupem k internetu). V rámci práce se pokusím komplexně nahlédnout do této problematiky, zhodnotit jednotlivé styly media parentingu a přihlédnout i k dalším faktorům, které se pojí s rodičovskou kontrolou užívání moderních technologií. V empirické části se práce věnuje tvorbě dotazníku „Media Parentingu“, jeho psychometrickým charakteristikám a vztahu sociodemografických údajů s uplatňovaným stylem media parentingu v rodinách dětí docházejících do 1.–3. třídy základní školy.

Virtuální prostředí v sobě skrývá mnoho potenciálních rizik, vůči kterým mohou být malé, nekriticky myslící děti, bezbranné. Mezi tato rizika patří například pasivní vystavení pornografickému obsahu, v horším případě se dokonce mohou stát aktivní obětí sexuálního zneužívání (Patterson, 2004; McCarthy, 2010; Ruberg, 2016), případně obětí kyberšikany ze strany spolužáků, či anonymních uživatelů internetu (Olweus, 2012; Slonje et al., 2013). Užívání digitálních technologií rovněž vede k neaktivnímu způsobu života, omezení fyzické aktivity a zvýšenému riziku vzniku obezity (Matusitz & McCormick, 2012; Eliacik et al., 2016; Tsitsika et al., 2016; Bozkurt et al., 2018). Na druhou stranu bychom ovšem neměli opomíjet pozitivní stránky a potenciální kladný vliv moderních technologií na výchovu dětí, jako například efektivní vyhledávání informací, učení se novým vědomostem a dovednostem, či umožnění rychlé a snadné komunikace. Moderní technologie slouží také k odreagování a jako zdroj zábavy (Hong, 2007; Whitty & McLaughlin, 2007).

Na přítomnost moderních médií v současném světě tedy nesmíme nahlížet černobíle. Mají své stinné i světlé stránky a měli bychom si uvědomit, že je ve velké míře na nás samotných, jaký k nim zaujmeme postoj, jak s nimi budeme zacházet, kolik času s nimi strávíme, či jaký obsah budeme prostřednictvím nich konzumovat. Pravděpodobně nejrizikovější skupinou, co se týče potenciálního negativního ovlivnění, představují děti. Rozhodně se nezdá vhodné nechat malé děti nekontrolovaně vplout do světa prakticky bezbřehého internetu, se všemi jeho pastmi a nástrahami. Naopak, je velice důležité, aby rodiče byli svým dětem průvodci v digitálním světě, diskutovali s nimi o hrozbách a nebezpečném obsahu, stejně tak jako o klamavých nebo zavádějících informacích, které jim televize a internet dennodenně

předkládá. Rodiče by měli být zodpovědní za správnou výchovu svých dětí i v oblasti správného užívání moderních technologií, neboť domácnost je prostředím, ve kterém děti poprvé média poznají, a rovněž místem, ve kterém je nejčastěji užívají (Valcke et al., 2010). S rozvojem moderních technologií a jejich distribucí do domácností (zejména internetového připojení), vzrůstá význam správného mediačního přístupu rodičů ve vztahu k médiím. Neboť děti jsou zvláště zranitelné při nekritické konzumaci obsahu internetu a televize, což může mít negativní dopad na jejich chování, postoje a bezpečí.

2. Teoretický úvod o konceptu media parenting

2.1 Vysvětlení pojmu media parenting / parental mediation

Termín „*Parental mediation*“ nebo též „*Media parenting*“ nemá v České republice odborný překlad. Mohli bychom použít doslovný překlad „rodičovská mediace“ nebo „rodičovská kontrola“, což je však obecné a nemusí se spojovat pouze s „médií“. Jedná se o určitý přístup (postoj) rodičů k užívání moderních technologií svými dětmi. Původně se jednalo o druh behaviorální strategie, které rodiče používají u svých dětí k omezování sledování televize (Valkenburg et al., 1999). Po prudkém rozvoji elektronických zařízení a jejich distribuci do mnoha rodin západního světa se tento pojem používá pro rodičovské strategie, které regulují užívání jakýchkoliv „médií“ a moderních technologií, např. mobilních telefonů, tabletů, počítačů a internetu (Boyd & Hargittai, 2013). Fujioka & Austin (2002) zdůrazňují význam diskuze rodičů s dětmi ohledně médií. V širší rovině bychom mohli rodičovskou mediaci chápat jako proces, ve kterém rodiče ovlivňují svým chováním a slovním hodnocením postoj a přístup svých dětí k užívání digitálních technologií a konzumaci mediálních obsahů. Termín mediace zde chápeme jako rodičovské zprostředkování vztahu dítě – médium, které může nabývat různých podob, od zákazů a omezování užívání přes vysvětlování po monitorování aktivit dítěte ve světě médií (Mondin, 2008).

2.2 Utváření paradigmatu media parentingu

Výzkum media parentingu začal přibližně v 80. letech 20. století (např. Bybee et al., 1982) a zabýval se výhradně rodičovskými výchovnými strategiemi v souvislosti se sledováním

programu v televizi. V tomto kontextu vzniklo první rozdělení media parentingu na základní tři styly: aktivní mediaci, restriktivní mediaci a společné sledování obsahu (Valkenburg et. al., 1999; Nathanson, 1999). S masovým rozšířením internetového připojení po přelomu tisíciletí vyvstává otázka, zda tyto tradiční styly media parentingu mohou být v nezměněné podobě „převzaty“ a používány v kontextu nových digitálních zařízení, jakými jsou tablety, mobilní telefony a počítače, jejichž prostřednictvím děti konzumují převážně internetový obsah (online hry, chatování s kamarády apod.). Je pravděpodobné, že v případě užívání internetu budou rodičovské strategie regulace trochu odlišné nebo modifikované. Například strategie společného sdílení půjde hůře realizovat, neboť činnosti na internetu jsou, na rozdíl od sledování televize, více individualistické a je obtížné sledovat společně s dítětem jeho aktivitu na menší obrazovce, než má televize. Navíc mají děti v současné době možnost používat internet prostřednictvím mobilních telefonů téměř neustále, v podstatě kdekoliv – ve škole, na ulici, u kamaráda na návštěvě, v dopravním prostředku při cestě do školy atd. Přímý dohled rodičů je tudíž velmi omezený. Dle Nikkena & Jansze (2006) lze původní „klasické“ kategorie mediačních stylů použít při hraní online her. Livingstone & Helsper (2008) zkoumali, zda rodiče používají podobné mediační strategie v kontextu „chování“ svých dětí ve virtuálním světě internetu. Díky explorační faktorové analýze stanovili celkem 4 druhy internetového media parentingu. Dva z nich v podstatě kopírují rodičovské mediační styly při sledování televize: aktivní – společné užívání (kombinuje faktory hodnotící diskuze se společným sledováním) a restriktivní. Další dva způsoby jsou specifické pro internet; jedná se o technická omezení a monitoring činnosti. Zdá se, že internet je svébytným druhem média a rodičovské strategie se budou muset jeho specifikám přizpůsobit. Oproti televizi přibyla tzv. technická omezení, která spočívají ve využití speciálního softwaru, který dětem filtruje nevhodný obsah ve vyhledávání nebo blokuje přístup ke škodlivým obsahům (tzv. rodičovská ochrana). Dle Eastina et. al., (2006) je využití technické mediace jedním ze dvou forem mediace, která je specifická pro hlídání činností dětí na internetu. Druhou formou je monitorování, při kterém rodiče skrytě kontrolují aktivitu svého dítěte na internetu. Tato strategie může být dobrá pro včasné zachycení rizik a hrozeb internetu, ovšem naráží na etické a mravní principy chování, související se značným narušením soukromí dítěte (Livingstone & Bober, 2006).

2.3 Druhy media parentingu

Aktivní (instruktivní) – Tento typ mediace zahrnuje interpretativní strategie, jako je diskuze rodiče s dítětem o obsahu materiálu prezentovaného v médiích. Ať už během procesu sledování, nebo po něm. Rodiče mohou dětem například vysvětlit, co je ve filmech nereálné, přehnané, vyvracet lživé informace v reklamních spotech apod. Aktivně se zajímají o to, jak dítě tráví čas ve virtuálním světě a jaké obsahy ho zajímají.

Aktivní mediace patří podle souhrnné studie Grizólia & Scorsolini-Comina (2020) mezi účinné a „zdravé“ způsoby, jak děti vést k dobrým návykům při užívání médií. Zdůrazňují nezbytnost konstruktivní komunikace rodičů s dětmi, která je založená na vzájemné důvěře a respektu. Pozitivní rodičovská mediace spojená se vzájemným pocitem odpovědnosti a blízkosti se ukazuje jako vysoce účinná prevence před riziky vznikajícími z užívání médií (Terres-Trindade & Mosmann, 2016). Dle Livingstone & Helsper (2008) je aktivní mediace mezi rodiči celkem rozšířená, neboť 2/3 respondentů uvedlo, že si se svým dítětem o jeho aktivitě ve světě digitálních médií povídá. Prostřednictvím aktivní mediace se děti učí být kritičtí k předkládaným mediálním obsahům a získávají hlubší znalosti o internetových hrozbách. Ovšem za předpokladu, že si jich sami jejich rodiče jsou vědomi. Jiné výzkumy ovšem naznačují (Austin et al., 1999), že aktivní mediace souvisí více s pozitivním postojem rodičů k moderním zařízením a může tak paradoxně podporovat nežádoucí účinky médií na děti. Velmi záleží na názorech a postojích rodičů k promítaným obsahům a její účinek tedy nemusí být vždy pozitivní, ve smyslu „žádoucího“ působení na děti. To například tehdy, když se rodičům zamlouvá násilný obsah, který je dítěti nekriticky předkládán.

Restriktivní – Rodiče svým dětem přímo zakazují, nebo významně omezují používání digitálních médií. Například umožní dítěti sledovat televizi jen v přesně vymezeném čase, nebo mu zakážou sledovat filmy s nevhodným obsahem. Kromě restrikcí s ním ovšem nijak nekomunikují a nekomunikují důvody zákazů a omezujících opatření. Tento styl někdy bývá také nazýván mediace prostřednictvím tvorby pravidel (Bybee et al., 1982).

Čím je dítě starší, tím méně rodiče užívají restriktivní mediační strategie. Simões et al., (2014) v portugalské studii zjistil, že 96 % rodičů běžně užívá zákazy a restrikce u dětí ve věku 9–10 let, zatímco u starších dětí (15–16 let) je to jen v 63 % případů. Je zajímavé, že pokud byly restriktivní strategie užívány i dlouho v období adolescence, děti vykazovaly vyšší míru

závislosti na internetu než ty, které byly rodiči pozitivně (aktivně) vedeny (Li et al., 2014). Dle Livingstone & Helsper (2008) používá přísné zákazy nebo restrikce v kontextu internetového prostředí jen menšina oslovených rodičů. Konkrétně 17 % rodičů zakázalo dětem stahovat a 13 % zakázalo vstup do chatovací místnosti. Zajímavé je, že 43 % rodičů zakázalo dětem posílat emaily. Dle Nathansona et al., (2002) se účinnost restriktivní mediace liší v závislosti na použité intenzitě omezení. Poukazuje dále na skutečnost, že při užití restriktivní strategie hraje roli ochota rodičů se s dítětem o určitém tématu bavit. Zejména při sexuálním obsahu v médiích mají rodiče sklon k restrikcím tohoto obsahu, neboť se stydí před dítětem o sexu mluvit a zvolit tak aktivní formu mediace. Motivací k použití restriktivních strategií mediace nemusí být jen ochrana dítěte, ale také zájem rodiče získat kontrolu a moc nad situací a dítětem samotným (Nathanson et al., 2002).

Společné sledování (covieving) – Tento druh mediace zahrnuje společné sdílení mediálního obsahu. Například společné sledování programu v televizi, ovšem bez ústního zhodnocení, bez diskuze a reflexe právě zhlédnutého obsahu. Ukázalo se, že společné sledování televize nebo užívání mediálního zařízení rodičem i dítětem zároveň má pozitivní „sblížovací“ efekt, který pramení ze společně stráveného času, a jako pozitivní způsob mediace rovněž stmeluje vztahy v rodině (Bryce & Leichter, 1983). Je však otázkou, zda coviewing považovat za vědomou mediační strategii, neboť motivace rodiče trávit s dítětem čas u televize může pramenit z prosté touhy sledovat stejný pořad nebo program (Dorr et al., 1989). Pozitivní dopad coviewingu v tom případě záleží spíše na tom, jaký je společný sledovaný obsah (zda jde např. o naučný snímek, přenos koncertu, sportovní utkání, nebo akční thriller) a zda si tak dítě má možnost vytvořit „správné“ mínění o prezentovaném obsahu. I při absenci komentáře ze strany rodiče.

Technická (softwarová) omezení – Prvním příkladem takového způsobu omezení pro sledování nevhodných programů v televizi byl tzv. V-chip. V Americe, odkud tato technologie pochází, je v každém televizním signálu zanesena informace o kategorii vysílaného pořadu (násilí, erotika apod.). Rodiče pak mohou na přijímači signálu nastavit, které pořady (které kategorie) nechtějí dítěti zobrazovat. Nicméně dle Eastina et al., (2006) je tato restriktivní strategie nejméně užívanou (45 % respondentů uvedlo, že ji nikdy nepoužilo). S masovým rozšířením internetu vznikly další softwarové restrikce pro použití na smartphonu nebo počítači. Například software „Time-Limiting“ umožňuje rodičům nastavit přesný denní čas

a délku, ve které je dětem povoleno používat počítač. Software „Filtrování a blokování“ omezuje uživateli přístup k některým rizikovým webům, slovům či obrázkům, pokud by je chtěl vyhledat. Existuje také software pro blokování odchozího obsahu, který sleduje informace, jaké o sobě dítě na internetu sdílí. Pokud by chtělo odeslat důvěrné údaje, jakými jsou například jméno, adresa bydliště, telefonní číslo či jiná choulostivá data neověřeným kontaktům, program jejich odeslání zablokuje (Mitchell et al., 2005). Livingstone & Helsper (2008) zjistili, že zhruba 33 % rodičů používá omezující software jako ochranu před online hrozbami a 23 % používá monitorovací software. Nicméně je pozoruhodné, že 20 % rodičů si nebylo jistých, zda program mají správně nainstalovaný a plně funkční. Je tedy důležité zmínit, že tento způsob restrikce je sice efektivní, ale jeho správné použití je silně závislé na počítačové gramotnosti rodiče. Ukázalo se, že silným faktorem, který ovlivňuje rozhodnutí rodičů, zda použijí blokovací software, je důvěra ve schopnost dítěte používat internet bezpečně (Mitchell et al., 2005).

Monitoring činnosti – Sledování či kontrola obsahů, které dítě na internetu sleduje, je účinná strategie pro prevenci online rizik a hazardů, neboť rodiče mají šanci nevhodný obsah zachytit v počátcích a dítě v jeho sledování usměrnit (ať aktivní či restriktivní mediací). Sledování činnosti dítěte může probíhat v jeho přítomnosti, ale i tajně (rodiče prohlíží záložky stránek v internetovém prohlížeči). Další možností je použití specializovaného softwaru, který sám zaznamená navštívené internetové stránky (Mitchell et al., 2005). Je otázkou, zda je tato výchovná strategie etická z pohledu zachování soukromí dítěte. Livingstone & Helsper (2008) uvádějí, že až 30 % rodičů kontroluje stránky, které jejich dítě navštívilo, a 17 % kontroluje emaily.

Neurčitá mediace – Tento druh mediace stanovil Bybee et al., (1982) na základě svého dotazníkového šetření. Zahrnuje především liberální přístup rodičů k užívání médií svými dětmi bez větší zacílené regulace obsahu nebo stráveného času.

2.4 Vlivy na použití různých stylů media parentingu

V předchozí kapitole jsem představil hlavní styly media parentingu. Nastává ovšem otázka, jakým způsobem rodiče (záměrně či nezáměrně) volí určitý styl, případně vůbec obecnou míru kontroly. Jednotlivé výzkumy nepředkládají konzistentní výsledky, ale je téměř jisté, že

významný vliv mají zejména demografické charakteristiky na straně rodičů i dětí, a to hlavně věk a pohlaví, dále socioekonomická situace rodiny a výše dosaženého vzdělání rodičů (Böcking & Böcking, 2009; Gentile et al., 2012; Nikken, P., & Schols, M. 2015). Nicméně výše uvedené faktory nemohou plně vysvětlit individuální rozdíly v uplatňování stylů media parentingu mezi různými rodinami s podobnými demografickými a sociálními charakteristikami (Austin et al., 1997). Některé výzkumy (Nathanson, 2015; Padilla-Walker & Coine, 2011) upozorňují na nezanedbatelný vliv obecného stylu výchovy, vymezený na základě rodičovské náročnosti, vřelosti a důslednosti, jak ho vymezila Baumrind (1966) a později doplnil Maccoby & Martin (1983). Styl a míru rodičovské mediace ovlivňuje rovněž psychické rozpoložení rodičů. Dle Evanse et al., (2011) je u rodičů, kteří jsou celkově úzkostnější nebo ve stresu menší pravděpodobnost, že se budou podílet na mediaci dítěte při užívání digitálních technologií. V neposlední řadě může mít vliv na použití určitého výchovného přístupu rovněž výrazná emotivita, nepřizpůsobivé chování nebo poruchy typu ADHD. Dle Beyense & Eggermonta (2016) výše uvedené faktory vedou rodiče k použití více autoritativních a restriktivnějších opatření co se týče mediální výchovy. Dalšími faktory, které určují míru a typ strategie media parentingu jsou postoje rodičů k moderním technologiím (Nikken & Schols, 2015; Nathanson 2001; Warren, 2001) nebo úroveň schopnosti pracovat s počítačem (Sonck et al., 2013).

2.4.1 Obecný rodičovský styl výchovy

Rodičovský styl výchovy je v hledáčku vývojových psychologů již od 20. let 20. století (Darling, 1999) a zahrnuje celkové, široké působení výchovných strategií rodičů na dítě ve všech oblastech života. Základní klasifikaci stylů výchovy představila Baumrind (1966) a definuje čtyři základní: shovívavý, autoritářský, autoritativní a zanedbávající. Styly vychází ze studia dimenze rodičovské kontroly dítěte (náročná, kontrolující, nebo lhostejná). Jedná se o postoj rodičů, jak moc jsou na své děti přísní, jak moc uplatňují příkazy a jakými způsoby si sjednávají pořádek a respekt. Tuto dimenzi následně rozpracovali Maccoby & Martin (1983), kteří přidali do teorie rodičovských stylů výchovy druhou dimenzi, tzv. rodičovské teplo. Jedná se o vřelost a podporu rodičů směrem k dítěti (přijímající, akceptující, odmítající). Tento ukazatel ovlivňuje míru rodičovské podpory individuality, seberegulace a sebeprosazování dítěte. Je pravděpodobné, že tento obecný styl výchovy uplatňovaný rodiči se bude promítat rovněž do

upřednostňovaných stylů media parentingu. Každý z těchto stylů reprezentuje různé přirozené vzorce rodičovských hodnot, postojů a chování (Baumrind, 1991), které rodiče uplatňují při výchově dítěte v každodenních všedních situacích.

Následující typy rodičů jsou stanovené na základě míry péče (warmth) a kontroly (control).

1) Shovívaví (laskaví, tolerantní, nedirektivní) rodiče spíše kladně reagují na požadavky dětí, než aby od nich striktně požadovali určité chování. Jsou celkově benevolentní a vřelí. Umožňují dítěti vysokou míru autonomie, seberegulace a individuálního projevu. Styl charakterizuje vysoká míra péče, ale nízká míra kontroly (Maccoby & Martin 1983).

2) Autoritářští rodiče jsou velmi nároční, přísní a direktivní. Nicméně sami na požadavky a podněty ze strany dítěte většinou nereagují, nebo reagují vlažně a sporadicky. Jsou orientováni na pořádek a vyžadují striktní dodržování zadaných příkazů a plnění úkolů. Rodiny s tímto výchovným stylem jsou strukturované a dobře organizované. Styl je typický nízkou mírou péče, ale vysokou mírou kontroly (Maccoby & Martin 1983).

3) Autoritativní rodiče jsou sice poměrně nároční na své děti, ale rovněž spravedliví a všímaví k jejich potřebám. Monitorují chování svých dětí a předávají jasná pravidla, co je správné a co není. Vedou své děti ke kooperaci, seberegulaci a asertivitě. Tento styl je typický vysokou mírou péče i kontroly (Maccoby & Martin 1983).

4) Zanedbávající rodiče mají nízkou míru kontroly svých dětí i nároků. Rodiče se moc neúčastní výchovy svých dětí a neprojevuji o ně zájem. Někdy se vyhýbají komunikaci. U tohoto stylu se projevuje nízká míra péče i kontroly (Maccoby & Martin 1983).

Ačkoliv jsou výchovné rodičovské styly hojně studovány ve vývojové a sociální psychologii, jejich vliv v kontextu media parenting není tolik znám (Eastin et al., 2006). Valke et al., (2010) se pomocí dotazníkového šetření snažili zmapovat vliv obecných stylů výchovy rodičů na užívání internetu dětmi za použití dimenzí kontrola a vřelost. Za tímto účelem byl vyvinut dotazník IPSI. Nejpoužívanějším rodičovským stylem při užívání internetu dětmi byl autoritativní styl, následovaný shovívavým, autoritářským a nakonec zanedbávajícím (Valke et. al., 2010). Ke stejnému zjištění dochází i Aunola et al., (2000). Eastin et al., (2006) k dominantně se vyskytujícímu autoritativnímu stylu přidává ještě styl autoritářský. Obecný styl rodičovské výchovy významně ovlivňuje specifický media parenting. Autoritativní rodiče užívají více restriktivní metody, např. časové omezení sledování televize/hraní počítačových

her, nebo rovnou zakázou užívání médií dětmi. Dalším, hojně využívaným restriktivním opatřením, je užití software pro kontrolu pohybu dětí na internetu (Eastin et al., 2006). Shovívaví a liberální rodiče budou pravděpodobně používat více aktivních a instruktivních způsobů mediace a méně restriktivních. Valkenburg et al., (2013) zjistili, že obecný rodičovský styl se silně promítá do jejich uplatňovaných strategií v kontextu mediální výchovy. Pokud rodiče zastávají obecné výchovné postoje založené na podpoře sebedůvěry a autonomie dítěte, budou mít rovněž takto zaměřený media parenting. Stejně tak, když rodiče užívají nekonzistentní způsoby výchovy, bude se tento obecný rys výchovy promítat do stylu media parentingu.

Vztahem mezi dimenzemi vřelosti a kontroly ve spojení s problémovým užíváním internetu se zabývala Lukavská et al., (2020) na skupině českých adolescentů. Ukázalo se, že nejefektivnější výchovný styl z hlediska prevence rizik internetu je autoritativní, naopak nejméně efektivní je styl autoritářský. Vřelost rodičů se zdá být konzistentnějším prediktorem problémového užívání internetu, než dimenze kontroly. Je zajímavé, že nejvyšší výskyt chování vykazující znaky problémového užívání internetu se vyskytuje u dětí matek s autoritářským stylem výchovy a otců se zanedbávajícím stylem výchovy, což může naznačovat, že adolescenti vnímají hůře přísnost ze strany matky, než ze strany otce (Lukavská et al., 2020). Dále se díky této studii potvrdily závěry čínské studie Chena et al., (2000), že s přibývajícím věkem dětí klesá míra rodičovské kontroly ze strany jeho rodičů.

2.4.2 Věk a pohlaví rodiče

První studie naznačily, že více benevolentní ve stanovení pravidlech sledování televize jsou otcové než matky, které ve větší míře dětem sledování televize zakazovaly (Bybee et al., 1982), ale rovněž si více s dětmi o programu v televizi povídají (Mohr, 1979). Podle výzkumu Valke et al., (2010) matky ve větší míře poskytují vedení a podporu (aktivní mediaci) než otcové. Mladší rodiče (25–44 let) se obecně více zajímají o činnosti, kterými tráví jejich děti čas na internetu, než rodiče starší (45–54 let).

2.4.3 Vzdělání rodiče

Rovněž vzdělání rodičů má vliv na úroveň kontroly i obecnou míru vřelosti. Méně vzdělaní rodiče vykazují v porovnání s vysokoškolsky vzdělanými podstatně menší kontrolu i méně vřelosti (aktivního, vysvětlujícího přístupu). Pozitivnější přístup rodičů k internetu vede k větší rodičovské kontrole, než pokud rodiče internet nepoužívají a mají na něj negativní názor. Dále rodiče, kteří mají méně zkušeností s moderními technologiemi, vykazují nižší míru jakékoliv kontroly dětí (Valke et al., 2010). Co se týče sledování televize, ukázalo se, že rodiče s vyšším vzděláním častěji dětem zakazují sledovat program v televizi, ale rovněž s nimi o něm více diskutují (Brown et. al., 1990). Naopak dle Kirwill et al., (2009b) rodiče s vyšším vzděláním používají méně „blokuji a filtrující“ software a místo toho si se svými dětmi více povídají.

2.4.4 Socioekonomická situace rodiny

Dle Livingstone & Helspera (2008) mají rodiče s vyšším socioekonomickým statusem tendenci více regulovat a kontrolovat užívání digitálních médií dětmi než rodiče z nižších příjmových vrstev, což si vysvětlují větší obeznameností a přístupem těchto rodin k internetu a moderním technologiím vůbec.

2.4.5 Názory a postoje rodičů k moderním technologiím

Obecný postoj rodiče k moderním technologiím hraje velkou roli v uplatňovaných výchovných strategiích, v kontextu médií. Rodiče, kteří zdůrazňují spíše pozitivní vliv médií na děti než negativní, mají větší chuť se svými dětmi trávit u televize či počítače více času, rovněž i více s dětmi o programu povídají a pro dítě nesrozumitelný či matoucí obsah vysvětlují. Naopak rodiče se spíše negativnějším postojem k médiím uplatňují více restriktivní, omezující a zakazující strategie media parentingu (Nikken & Schols, 2015). Stejně tak může ovlivnit mediační strategii postoj rodiče k sledovanému programu (obsahu). Pokud bude například otec nadšeným divákem fotbalových utkání, bude pravděpodobně užívat strategii společného sledování, případně aktivní mediace, pokud se bude jeho dítě chtít koukat na fotbalový zápas. Naopak, pokud by dítě chtělo sledovat akční válečný film a rodič matka bude zatvzrelým odpůrcem násilí v jakékoliv podobě, pravděpodobně využije restriktivní mediační strategie

a svému dítěti se dívat na zmíněný film s obsahem násilí zakáže. Nathanson (2001) zjistil, že míra obliby násilného obsahu ze strany rodičů souvisí s použitím restriktivních opatření a zákazů sledování potenciálně nebezpečného materiálu u jejich dětí. V souladu s tímto pak rodiče, kteří se obávají nevhodného obsahu prezentovaného digitálními médii, vykazují vyšší míru aktivní i restriktivní mediace u svých dětí (Warren, 2001).

2.4.6 Uživatelské schopnosti rodičů v kontextu moderních médií

Zdá se, že úroveň počítačové gramotnosti hraje rovněž významnou roli v uplatňování strategií media parentingu. Rodiče, kteří mají více zkušeností s prací s digitálními technologiemi, se více zajímají o to, co jejich děti na obrazovkách dělají (Livingstone a Helsper 2008). K podobným závěrům došli rovněž Sonck et al., (2013), kteří tvrdí, že ti rodiče, kteří jsou zvyklí používat internet, mají větší sklony ke kontrole chování svých dětí ve virtuálním světě. Některé studie (Livingstone & Helsper, 2008) naznačují, že existuje pozitivní souvislost mezi množstvím času stráveného rodičem u obrazovky a úrovní rodičovské mediace. Naopak Nikken & Jansz, (2014) souvislost mezi těmito proměnnými nezjistili.

2.4.7 Věk a pohlaví dítěte

Podle výzkumné studie Livingstone & Helspera (2008) se míra rodičovské kontroly významně liší ve vztahu k věku dítěte. Mladší děti podléhají vyšší kontrole aktivity ve virtuálním světě než děti starší, v otázce pohlaví dítěte ovšem nejsou významnější rozdíly. To je v souladu s výzkumem Valke et al., (2010), kteří rovněž tvrdí, že děti ve věku 9–11 let jsou kontrolovány častěji, než ve věku 11–13 let. Naopak Eastin et al., (2006) zjistil, že více restriktivních opatření je užíváno u mladších chlapců než u mladších dívek. Podle Kirwil et al., (2009b) podléhají chlapci jakémukoliv typu mediace více než dívky. Vztah míry a druhu media parentingu k pohlaví dítěte tedy není jednoznačný. Interpretační strategie používají spíše autoritativnější rodiče spíše u mladších dětí. Strategie společného sledování pořadů se více užívá u mladších dětí, než u starších dětí a adolescentů (Eastin et al., 2006).

Z výzkumu Beyense et al., (2019) vyplývá zajímavý průběh míry intenzity media parentingu v závislosti na věku dětí. V útlém dětském věku, cca do 3 let rodiče prakticky nepoužívají žádné

strategie mediace. Dítě je na nich plně závislé a po většinu času ho mají pod kontrolou, respektive dítě je schopné konzumovat jen takový mediální obsah, který mu rodiče poskytnou. Míra rodičovské mediace (aktivní i restriktivní) začíná pozvolna růst v období raného dětství (3–6 let) a vrcholí kolem 7. až 9. roku života, zhruba v období středního dětství. Poté konstantně pozvolna klesá. Zdá se být logické, že rodiče přizpůsobují své mediační strategie vývojové úrovni kognitivních schopností dětí i preferenci určitého mediálního obsahu, který je typický pro určitý věk. Například v období raného dětství se děti rády dívají na pohádky s prvky fantazy žánru. Rodiče zřejmě cítí potřebu skrze aktivní mediaci dětem vysvětlit, že tyto obsahy jsou vymyšlené a nereálné. Rodiče rovněž často reflektují snahu dítěte o sebevzdělání prostřednictvím médií a v těchto aktivitách ho podporují. Později se u dětí vyvine preference násilného a akčního obsahu, který se rodiče snaží rovněž usměrňovat (Beyens et al., 2019). V období adolescence kontrola dětí slábne z důvodu jejich větší autonomie, respektu a důvěry ze strany rodičů a lepším mediálním dovednostem adolescentů (Collins et al., 2002).

2.5 Kulturní vlivy na styly media parentingu v Evropě

Téměř 90 % evropských dětí uvádí, že jejich rodiče užívají nějakou formu aktivní mediace, 85 % dětí uvádí, že se setkali s restriktivními opatřeními ze strany rodičů a 50 % dětí zažilo monitorování jejich činnosti rodiči. (Paus-Hasebrink et al., 2009) Kirwil (2009) ve své studii porovnává převládající způsoby media parentingu na základě kulturních odlišností v Evropě. Data pochází z 18 zemí včetně Česka a byla získána v rámci průzkumu Eurobarometr 2005. Rozdíly v přístupu rodičů k online aktivitám svých dětí spočívají v rozdílném kulturním chápání člověka jako individualistické či kolektivistické bytosti. Ve více individualistických kulturách kladou rodiče při obecné výchově dětí větší důraz na nezávislost, respekt, toleranci a odpovědnost, zatímco v kolektivisticky smýšlejících kulturách na vytrvalost, nesobeckost, poslušnost, šetrivost. Česká republika byla zařazena, společně se zeměmi bývalého východního bloku (Bulharskem, Polskem, Estonskem) a Portugalskem, mezi země se středně vysokou mírou kolektivistického smýšlení a velmi nízkou mírou individualismu. V této kategorii států rodiče užívají častěji restriktivní strategie media parentingu, neboť tento způsob omezení předpokládá poslušnost a respektování tradičních hodnot prezentovanými rodiči. Je zajímavé, že ve více kolektivisticky smýšlejících zemí vede omezení času tráveného

při užívání moderních technologií ke zmírnění online rizik, naproti tomu v individualisticky smýšlejících zemích severní Evropy má toto restriktivní opatření zcela opačný efekt a při jeho uplatňování rizika pramenící z užívání moderních technologií dětmi naopak vzrůstají (Kirwil, 2009).

3. Vliv moderních médií na děti

Život v 21. století vyžaduje od rodičů určitá přizpůsobení k užívání nových médií, zejména internetu, který se stal každodenní realitou převážně u mladých lidí. Je dobré si uvědomit, že internet sám o sobě není dobrý, ani špatný. Je to nástroj, který může být v mnoha ohledech užitečný, ale který může rovněž škodit. Jeho užívání skýtá velké množství příležitostí, ale rovněž hrozeb.

Děti mohou moderní technologie, internet a jiná média používat k zábavě prostřednictvím hraní her mnoha druhů (od násilných a agresivních po vědomostní a sebevzdělávací), k chatování a dopisování si s kamarády, nebo k prohlížení vhodného i nevhodného obsahu (od zpravodajských článků přes hledání informací do školy až po sledování pornografie). Jak je zřejmé, internet nabízí na jedné straně pestrou škálu vzdělávacích a obecně pozitivních obsahů pro děti, na druhé straně ale i velmi nevhodný obsah. Používání internetu může být spojeno s pozitivními i negativními přímými i nepřímými dopady na chování dětí, výchovu, vzdělávání a orientaci v moderním světě (Maidel & Vieira 2015).

3.1 Potenciálně pozitivní vliv

Bezpečné používání internetu má pozitivní účinky na výchovu a vývoj dětí. Má velký vliv při vzdělávání, neboť poskytuje téměř nekonečnou zásobu informací. Umožňuje komunikaci s lidmi z odlišných zemí a kultur. Může sloužit rovněž jako neocenitelný nástroj, který pomáhá lépe integrovat zdravotně postižené jedince do společnosti. Dle Kuhlemeiera & Hemkera (2007) je přístup dětí k internetu z domova velmi cenný z důvodu zvýšení úrovně tzv. počítačové gramotnosti, která je v dnešní době nezbytná. Pozitivní účinky činností na internetu můžeme podle Dauda et al., (2014) rozdělit do tří skupin:

- 1) aktivity založené na obsahu (vypracovávání domácích úkolů, hraní her, sledování videoklipů nebo stahování rozličného materiálu)
- 2) komunikační aktivity (posílání emailových zpráv, chatování, Skype, Messenger, WhatsApp aj.)
- 3) aktivity vyžadující společnou účast více lidí (psaní blogu, pořizování fotografií na společné uložení nebo sdílení souborů apod.)

Vakenburg & Soeters (2001) zjistili, že děti nejvíce na internetu baví hraní počítačových her, poslech hudebních klipů a písní nebo navštěvování specificky dětských webů. Tyto weby poskytují širokou škálu možných činností (hraní her, čtení článků, chatování s kamarády). Dle Swinga et al., (2011) může hraní videoher rozvíjet nové dovednosti nebo pomáhat dětem k lepšímu zapamatování informací (např. vědomostní hry). Jackson et al., (2011) zmiňují pozitivní vliv videoher především na rozvoj vizuo-prostorových dovedností. Chlapci se od dívek významně neliší v zájmu o hraní online her (Vakenburg & Soeters 2001), což kontrastuje s výzkumy z počátku 90. let, které ukázaly, že větší zájem o hraní videoher mají chlapci (Funk, 1993). Pravděpodobným vysvětlením této diskrepance je skutečnost, že dětské weby nabídly i specifické „dívčí“ hry, které v 90. letech nebyly běžné, a které dobře odpovídají herním fantaziím dívek, jako je např. móda, navazování fiktivních milostných vztahů nebo tvorba účesu (Gilmour, 1999).

Starší děti hodnotí pozitivněji možnost čtení internetových článků než děti mladší. Nejvíce v oblibě jsou články o sportu, showbusinessu nebo televizních programech. Dívky si rády přečtou o postavách showbusinessu nebo o zvířatech a také raději sledují dokumenty o přírodě, než chlapci (Livingstone & Bovill, 1999). Používání internetu ke čtení článků navíc vede ke zlepšení čtenářských dovedností u žáků s nižším počátečním výkonem v první a druhé třídě základní školy. Výzkum totiž ukázal, že úroveň čtenářských dovedností pozitivně korelovala s délkou strávenou na internetu (Jackson et al., 2011). Starší děti uváděly jako pozitivní aspekt internetu psaní emailů a komunikaci s kamarády. Hledání článků a obecně všech druhů informací na internetu může stimulovat určité kognitivní dovednosti, jako je např. výběr a zpracování informací. Dále tato činnost podněcuje k rozhodování a vytváří určité strategie pro řešení problémů (Mungumba et al., 2003).

3.2 Potenciálně negativní vliv

Kromě pozitivních aspektů užívání internetu existuje ve virtuálním světě řada nezanedbatelných nebezpečí a rizik zvláště pro zranitelnou skupinu dětí, které internet vnímají hlavně jako zprostředkovatele zábavy, ale které si nemusí uvědomovat jeho potenciální hrozby. Negativní dopady na mladé uživatele internetu dělí Ponte & Vieira (2008) do tří skupin:

1) Riziko plynoucí z procházení nevhodných internetových stránek. (Jedná se o vystavení nevhodného obsahu, jakým může být např. pornografie, fotografie a videa s násilným nebo jinak pro děti nevhodným obsahem.)

2) Riziko plynoucí z online interakce s nevhodnými uživateli. (Riziko pramení z vystavení dítěte nevhodnému chování druhých lidí, kteří jsou online; např. sexuální zneužívání, kyberšikana apod.)

3) Rizika plynoucí z nadměrné doby expozice, která může vyvolávat různé druhy závislosti na kyberprostoru a způsobit sociální uzavření a izolaci (např. závislost na online hrách, surfování po internetu nebo chatování s přáteli apod).

Děti v poslední době tráví u počítače nezanedbatelnou dobu. Shields & Behrman (2000) uvádějí, že mladý dospívající muž stráví u internetu za den v průměru čtyři hodiny. Je otázkou, zda užívání počítače a internetu můžeme vnímat jako jednu obecnou závislost, nebo zda ji rozlišovat na podkategorie v závislosti na obsahu, který uživatel konzumuje a kterým je kompulzivně přitahován. Beard a Wolf (2001) definují počítačovou závislost takto: „Používání internetu, které s sebou přináší do života jedince psychologické, sociální, pracovní nebo školní komplikace.“ Dle Youngové (2004) můžeme rozdělit závislostní chování na internetu do pěti kategorií: 1) závislost na virtuální sexualitě, 2) závislost na virtuálních vztazích 3) internetové kompulze (hraní online her či internetové nakupování), 4) přetížení informacemi (nadměrné surfování na internetu), 5) závislost na počítači. Podle Changa a Lawa (2008) jsou vyššímu riziku vzniku závislosti vystaveni uživatelé, kteří na internetu navazují online vztahy, případně hráči hazardních online her (gamblingu).

Co se týká hraní agresivních her a nevhodného vystavení malých dětí násilnému chování, z výzkumů vyplývá, že tento druh her může děti nezáměrně „učit“ agresivnějšímu chování (Swing et al., 2011). Anderson & Dill (2000) tvrdí, že z krátkodobého hlediska vyvolává hra

po jejím ukončení agresivní myšlenky. Nelze opominout i potenciální dlouhodobé účinky, neboť hráč si nevědomky osvojuje agresivní formy řešení problémů a učí se nové agresivní vzorce chování, které pak může aktivovat v běžném životě. Jackson et al., (2011) uvádějí, že hraní videoher snižuje školní výkon u mládeže, která má výborný prospěch a celkově vysokou školní úspěšnost. U dětí, které mají podprůměrné, či průměrné výsledky hraní her po čase ztrácí vliv na školní prospěch.

Nechtěné vystavení dětí pornografickému obsahu je další velkou hrozbou internetu. V roce 2006 obsahovalo 12 % stránek na internetu pornografický obsah. Průměrný věk dítěte, ve kterém zhlédlo první pornografický obsah, bylo 11 let a zkušenosti s ním mělo celých 34 % dětí užívajících internet (Ropelato, 2006). Nechtěným obsahům se sexuálním kontextem jsou více vystaveny zranitelné děti, které jsou náchylné k depresím, prožívají sociální odloučení, nebo mají sklony k delikventnímu chování. Vystavení dětí nevyžádaným sexuálním obsahům může způsobovat deprese. V roce 2004 bylo sexuálnímu obsahu vystaveno 42 % dětí z výzkumného souboru a z nich 66 % uvedlo, že se k pornografickému obsahu prokliklo nechtěně (Wolak et al., 2007). Nadměrné sledování webových stránek s erotickou tematikou v adolescentním věku má neblahý vliv na pozdější sexuální život v dospělosti. Tyto osoby jsou poté nesmělé, bázlivé, prožívají větší sexuální nejistotu s fyzickým partnerem, rovněž mají pozitivnější postoj k nezávaznému sexuálnímu životu a častému střídání partnerů (Peter & Valkenburg, 2008).

Zajímavý názor mají Ponte & Vieira (2008), kteří tvrdí, že největší riziko internetu nespočívá v jeho užívání, ale naopak v jeho nepoužívání, neboť věří, že se internet stal téměř nezbytným nástrojem pro získávání a vyměňování informací v 21. století a lidé, kteří nemají připojení k internetu, jsou ve zjevné nevýhodě. Na druhou stranu nadměrné užívání počítače a internetu může způsobit fyzické, sociální i psychologické problémy (Çankayaa & Odabasi, 2009).

4. Efektivita media parentingu

Jak ukazují výzkumy, většina rodičů dětí v užívání moderních technologií určitým způsobem mediují. Téměř 90 % evropských dětí uvádí, že jejich rodiče používají některou z forem aktivní mediace při práci s internetem, 85 % dětí tvrdí, že rodiče užívají některou z restriktivních

forem mediace a 50 % dětí uvádí mediaci typu společného sledování obsahu internetu (Garmendia et al., 2012). Různé druhy mediace mají rozdílný výchovný efekt, vliv na prevenci vůči problémovému užívání médií, či na eliminaci hrozeb a rizik, která mohou média pro děti představovat. Bylo by tudíž dobré zjistit, jaké konkrétní výchovné strategie rodičů jsou nejefektivnější, jaké jsou alespoň v některých případech účinné, a které jsou spíše kontraproduktivní. Důležité je rovněž zdůraznit, že užití jakékoliv mediační strategie by nemělo zamezovat přístup k pozitivním aspektům internetu a médií na vývoj a výchovu dítěte (Garmendia et al., 2012). Jak se ukazuje, kromě výchovného stylu samotného vstupují do procesu mediace rodič – dítě v kontextu médií i mnohé jiné faktory, jakým jsou věk, pohlaví, styl obecné rodičovské výchovy, komunikace, důvěra a vřelost v rodině, druh zkoumaného média a další. Většina studií se shoduje, že pro snížení rizik pramenících z virtuálního prostředí médií je lepší použít alespoň nějakou formu media parentingu, než žádnou (Kirwil, 2009b). Efektivitu základních tří druhů media parentingu srovnává ve své studii Collier et al., (2016). Při zkoumání jejich efektivity je důležité si uvědomit, že výsledky výzkumů nejsou jednotné a zatím nemůžeme přesně určit (vymezit) optimální typ, který by zaručeně vedl k eliminaci potenciálních hrozeb, nebo k účinné prevenci vzniku rizikového chování.

Aktivní mediace je považována za dobrý, demokratický a liberální způsob založený v první řadě na diskuzi, vysvětlování a předkládání konstruktivních argumentů, díky kterým rodiče dětem vysvětlí, jaká existují rizika v moderních médiích, jak se jim dá vyhnout a jaké jsou aspekty problémového užívání internetu. Díky této aktivní diskuzi založené na věcných argumentech učí rodiče své děti rozumět médiím a kriticky nad nimi přemýšlet (Collier et al., 2016), což vede k větší informovanosti dětí a snížení konzumace nevhodného obsahu. Důsledkem je zmírnění agresivních projevů chování u dětí a dospívajících (Linder & Werner, 2012). Když rodiče svým dětem jasně a zřetelně vysvětlí důvody, proč je špatné sledovat určité druhy obsahů, rozvinou se u nich rovněž negativní postoje k těmto obsahům. Aktivní mediace pravděpodobně stimuluje děti k používání internetu, na rozdíl od restriktivních strategií (Garmendia et al., 2012). Studie zaměřené na sledování televize (Barkin et al., 2006) zase zjistily, že aktivní mediace zkracuje čas trávený sledováním médií u dětí ve věku 2–11 let. V kontextu prevence užívání návykových látek je aktivní mediace efektivní u adolescentů, zatímco u mladších dětí se zdá, že spíše podporuje zvědavost a chuť zakázané látky ochutnat (Austin et al., 2000). Nielsen et al., (2019) ve své systematické rešerši

dospěli k závěru, že aktivní mediace koreluje s nižší mírou času stráveného u obrazovek. Nepodařilo se ovšem nalézt souvislost mezi aktivní mediací a mírou a problematickým hraním her.

Restriktivní mediace se zdá být poměrně efektivní, co se týče zabránění expozice dítěte škodlivému obsahu zejména sexuálního nebo násilného charakteru (Collier et al., 2016). Rodiče jednoduše nedovolí dítěti „rizikový“ obsah v televizi či na internetu sledovat. Je velmi důležité vnímat kontext restriktivních opatření a rozlišovat, zda se jedná o prosté omezení času stráveného s digitálními médii (bez ohledu na obsah, který dítě konzumuje), či zda jsou restriktivní strategie více specifikovány ze strany rodičů. Například, že dítě nesmí sledovat konkrétní film s nevhodným obsahem, hrát agresivní videohru, sledovat televizi po 20. hodině apod. Zdá se, že nastavení pevných restriktivních pravidel zejména vůči agresivnímu obsahu celkově snižuje agresivní chování dětí a adolescentů (Valkenburg et al., 2013). Při užívání restriktivní mediace je důležité zohlednit věk dítěte. U mladších dětí užívat striktnější časové omezení při používání médií, zatímco starším dětem a adolescentům by měli rodiče ponechat větší stupeň autonomie (Collier et al., 2016). Kromě zamezení konzumace nevhodného obsahu je u restriktivní mediace velmi důležitý kvantitativní charakter restrikcí vzhledem k tomu, že děti často tráví u obrazovek mnohem více času, než je doporučeno Americkou Pediatrickou Akademií (Rideout et al., 2010). Restriktivní opatření mohou ale působit i kontraproduktivně. Například Vandewater et al., (2005) zjistili, že se zákaz určitého obsahu (bez současného omezení doby trávené u obrazovky) projeví nárůstem času stráveného u obrazovky. Kirwil et al., (2009) tvrdí, že restriktivní opatření jsou pro prevenci online rizik obecně účinnější než aktivní strategie mediace, ale dodává, že použití více druhů media parentingu může být účinnější než ulpívání pouze na jednom.

Společné sledování (covieving) je dle Livingstone a Helspera (2008) považováno za účinný typ mediace, která navíc podporuje soudržnost, vzájemnou blízkost a sociální vztahy v rodině, které jsou rovněž velmi důležité pro prevenci internetových rizik. V kontextu společného sledování ovšem hraje velkou roli společně sdílený obsah. Je velmi důležité, aby si rodiče předem uvědomili, zda je mediální obsah, který se rozhodli sledovat, pro dítě vhodný. Collier et al., (2016) tvrdí, že společné sledování agresivního obsahu v dětech naopak vzbuzuje agresivitu v souladu s teorií sociálního učení (Bandura, 1977). Společným sledováním nevhodného obsahu dítě implicitně přejímá špatné návyky a vzorce chování rodiče, který svou

přítomností dává najevo souhlas se sledovaným obsahem. Dle Nielsena et al., (2019) neměla společná činnost nebo sledování obrazovky vliv na problémové užívání internetu, ani na míru hraní online her.

Monitorování / technická omezení – Rodičovské kontrolování činnosti dítěte ve světě médií, případně užití technického softwaru pro filtraci stránek s nevhodným obsahem, se ukazuje jako poměrně efektivní způsob, jak zabránit nadměrnému trávení času u obrazovek (Gentile et al., 2014). Případně může sloužit jako efektivní prevence proti online obtěžování (Khurana et al., 2015), což se jeví jako logické, protože rodiče mohou proti potenciální hrozbě rychle zasáhnout. Tento způsob mediace je lepší používat u menších dětí, protože v období adolescence může narušit křehkou důvěru dospívajícího ke svým rodičům. Zejména, pokud dítě neví o tom, že je sledováno.

5. Doporučení světových organizací

Současné studie naznačují, že vliv media parentingu na problémové užívání médií a prevenci rizik je velmi nekonzistentní a může být dle situace a sociodemografických charakteristik dětí ambivalentní. Pro zmírnění potenciálně škodlivých vlivů na děti představily světové autority na poli medicíny a vzdělávání konkrétní doporučení pro rodiče, jakým způsobem eliminovat či zmírnit negativní vliv a rizika, která média pro zejména mladší děti představují. Je otázkou, z čeho tato doporučení pocházejí a zda je mají asociace a instituce podložená daty, neboť neexistuje žádná metodika jejich tvorby. Níže uvádím příklady doporučení.

Dle doporučení významných autorit (WHO, CPS) by děti do 2 let věku neměly přijít s digitálními médii vůbec do kontaktu. Od 2 do 4 let by screen time (doba, po kterou používají moderní technologie) neměla přesáhnout jednu hodinu (WHO). Americká pediatriká akademie upozorňuje na řadu zdravotních rizik pozorovaných u amerických dětí a dospívajících ve věku od 2 do 18 let. Jedná se o nespavost, agitovanost, obezitu, problémy se zrakem aj. při každodenním užívání déle než 4 hodiny.

Kanadská pediatriká společnost poskytuje komplexnější doporučení pro užívání moderních technologií dětmi, než WHO, a dělí doporučení do 4 skupin:

1) Minimalizace času stráveného před obrazovkou

- Pro děti mladší 2 let se nedoporučuje vůbec užívání digitálních médií.
- Pro děti ve věku 2–5 let by denní čas strávený u počítače/mobilu/televize neměl překročit jednu hodinu.
- Rodiče by měli zajistit, aby se sedění u televize nestalo pro dítě každodenní rutinou.
- Rodiče by měli zajistit, aby při rodinném stravování nebyla puštěna televize.
- Děti by neměly sledovat obrazovku minimálně jednu hodinu před spaním.

2) Redukce online risku

- Při používání médií by měly rodiče sledovat, jaký obsah dítě konzumuje, případně ho sdílet s ním.
- Rodiče by si měli být vědomi nevhodného obsahu v závislosti na věku dítěte.
- Rodiče by měli používat rodičovské strategie, které dítě učí seberegulaci za stanovení limitů.

3) Dbát na čas strávený před obrazovkou

- Rodina by měla provést hodnocení svých zvyků při užívání obrazovky a stanovit společný plán, kdy a jak se smí obrazovky používat.
- Rodiče by měli pomáhat dítěti rozpoznat lživý obsah (např. v reklamních spotech).
- Rodiče by měli mít na paměti, že příliš mnoho času u obrazovek znamená ztracený čas pro učení a vzdělávací aktivity dítěte.
- Rodiče by měli stále sledovat výzkum ohledně škodlivosti online médií na vývoj dítěte.

4) Příkladné chování rodičů pro používání obrazovek

- Místo nadměrného používání moderních technologií by měli jít dítěti rodiče dobrým příkladem a volný čas trávit jinými způsoby, než s médii (například jít si zasportovat, číst si knížku, něco vytvářet apod.).
- Při trávení společného času s rodinou by neměla být zapnuta televize jako kulisa.

- Všichni by měli vždy digitální zařízení vypnout po skončení filmu či ukončení činnosti na něm.

6. Nástroje pro měření media parentingu

Pro zjištění míry a stylu media parentingu, užívaného rodiči při mediální výchově svých dětí, byly vyvinuty speciální nástroje, především typu dotazníku. Nutno podotknout, že zatím neexistuje široce používaný a standardizovaný nástroj. Většina akademických a vědeckých pracovníků si vytvořila vlastní dotazník, který byl použit pouze pro potřeby jediného výzkumu. Jejich kvalita je proměnlivá a často jsou vhodné jen pro specifický zkoumaný kontext dané studie. Jako příklady nejznámějších nástrojů uvádím například dotazník Livingstone a Helspera (2008), dotazník určený ke sběru dat v rámci celoevropského projektu EU Kids Online (Livingstone et al., 2011) nebo škálu PPMMS od Valkenburg et al., (2013). Jeden z prvních dotazníků, měřící styl rodičovské mediace, vyvinul pro sledování televize Bybee et al., (1983), který na základě jimi získaných dat a studiu literatury stanovil 3 původní styly media parentingu.

6.1 Televizní mediační škála – Valkenburg et al., (1999)

Valkenburg et al., (1999) vyvinuli 30položkovou škálu (kterou poté zkrátily na 15 položek), měřící mediační strategie rodičů, související se sledováním televize. Některé z položek byly převzaty z dřívějších výzkumů Bybee (1983), některé byly vytvořeny nově. V dotazníku jsou použity škály na měření aktivní a restriktivní mediace a pro společné sledování. K těmto škálám byly přiřazeny ještě škála zjišťující čas strávený u televize a škála zkoumající obavy rodičů z potenciálních hrozeb, plynoucích pro dítě ze sledování televize. Níže uvádím příklady položek škál zaměřených na media parenting:

(1) Škála aktivní mediace – „*Jak často poukážete na to, že některé věci, které herci dělají, jsou špatné?*“ nebo „*Jak často vysvětlujete pohnutky televizních postav?*“

(2) Škála restriktivní mediace – „*Jak často zakazujete svému dítěti sledovat nějaký program?*“ nebo „*Jak často omezujete množství sledování televize u vašeho dítěte?*“

(3) Škála společného sledování (covieving) – „*Jak často sledujete TV společně jen pro zábavu?*“ nebo „*Jak často sledujete oblíbený program společně?*“

Pro každou ze škál Valkenburg et al., (1999) vypočítali míru vnitřní konzistence (Cronbachova $\alpha = 0,80$ pro škálu AM, $0,79$ pro škálu RM a $0,79$ pro škálu CW). Korelace mezi škálami restriktivní a aktivní mediace byla $0,41$, mezi restriktivní mediací a společným sledováním $0,15$ a mezi aktivní mediací a společným sledováním $0,32$. Všechny korelační koeficienty vyšly statisticky významně ($p < 0,001$).

6.2 PPMMS – The Perceived Parental Media Mediation Scale – Valkenburg et al., (2013)

Vnímanou škálu rodičovského media parentingu vyvinula rovněž Valkenburg et al., (2013). Jedná se o 28položkový dotazník pro děti a adolescenty, který měří dva hlavní rodičovské styly mediace: aktivní a restriktivní. Třetí styl „covieving“ do škály zahrnut nebyl, neboť společné sledování obsahu internetu, bez jakékoliv konverzace o něm není příliš obvyklé (na rozdíl od sledování programu v televizi). Jednotlivé položky dotazníku respondenti hodnotí na stupnici 1–5 (od nikdy/není pravdivé po vždycky/absolutně pravdivé).

V PPMMS je restriktivní mediace definována jako četnost, s jakou rodiče omezují čas dětí trávený na internetu nebo televizi. Aktivní mediace byla definována rovněž jako četnost, s jakou rodiče vysvětlují a interpretují nerealistický a klamavý obsah v médiích.

Kromě dvou hlavních škál – aktivní a restriktivní mediace, které mají celkem 8 položek, zahrnuli autoři do dotazníku ještě 5 dílčích škál: podporující autonomii (pozitivní), podporující autonomii (negativní), kontrolující aktivní mediace, kontrolující restriktivní mediace a inkonzistentní restriktivní mediace. Tyto subškály jsou definovány na základě motivační teorie Self-Determinace, která klade důraz na podporu autonomie v dětském věku (Deci & Ryan 2000). Teorie předpokládá, že pokud bude výchovné působení na děti ze strany rodičů aktivní, dlouhodobé, založené na oboustranném respektu a důvěře, dojde u nich postupem času k internalizaci pravidel a norem, podle kterých se nadále budou samostatně řídit. Subškály tedy zjišťují subjektivně vnímanou míru autonomie rozhodování a oboustranného respektu mezi rodiči a dítětem (z pohledu dítěte).

Zde uvádím příklady dvou celých položek dotazníku:

Položka na restriktivní mediaci:

1. „*Jak často ti rodiče zakazují sledovat některé televizní pořady nebo filmy, protože obsahují hodně násilí?*“ – a pokud ti rodiče takové filmy zakazují (pokud respondent neodpoví „nikdy“), jaká je jejich reakce, jak se s tebou o tom baví?

1.1 *Naštvali by se, pokud bych chtěl nadále sledovat tyto filmy.*

1.2 *Vysvětlí mi, proč je lepší takové filmy nesledovat.*

1.3 *Řekli mi, že takové filmy sledovat nesmím, ale já vím, že příště mi to bude dovoleno.*

Položka na aktivní mediaci:

5. „*Jak často ti rodiče říkají, že boj a potyčky v médiích (akčních filmech a hrách) je jiný než v reálném životě?*“ – a pokud rodiče s tebou o tom diskutují (pokud respondent neodpoví „nikdy“), jaká je jejich reakce, jak se s tebou o tom baví?

5.1 *Jen mi řeknou, jak to vnímají oni a nezajímají se o můj názor.*

5.2 *Byli by zvědaví, jak to vnímám já.*

Níže pro přehled uvádím některé příklady položek, které obsahují dílčí subškály, a které v dotazníku rozšiřují otázku hlavní. Všechny výroky jsou vztažené k užívání digitálních médií:

(1) Přístup podporující autonomii (pozitivní) zahrnuje například položky: „*Moji rodiče se zajímají o to, jak se cítím*“, nebo „*Moji rodiče mě povzbuzují k tomu, abych vyjádřil svůj názor.*“

(2) Přístup podporující autonomii (negativní) obsahuje například položky: „*Moji rodiče mi vysvětlují, proč je dobré se nedívat na určité pořady nebo filmy*“, nebo „*Rodiče mi vysvětlují, proč je lepší nehrát určité hry.*“

(3) Kontrolující aktivní mediace zahrnuje položky jako: „*Moji rodiče si váží svého názoru více než mého*“, nebo „*Když mají rodiče na něco svůj názor, tak ho nejde změnit.*“

(4) Kontrolující restriktivní mediace zahrnuje položky jako: „*Moji rodiče by se naštvali, kdybych přestal sledovat některé pořady nebo filmy*“, nebo „*Moji rodiče by byli rozzuřeni, kdybych si ty hry chtěl opět zahrát.*“

(5) Inkonzistentní restriktivní mediace obsahuje položky typu: „*Rodiče mi sice řekli, že se na tento film dívat nesmím, ale já vím, že pokud se jich příště zeptám, tak mi to dovolí*“, nebo „*Když mi rodiče zakáží hrát určité hry, vím, že mi to příště dovolí*.“

Vnitřní konzistence obou základních škál vyšla vysoká. (Cronbachova $\alpha = 0,80$ pro AM a Cronbachova $\alpha = 0,75$ pro RM.)

Pro ověření přizpůsobení modelu hypotézám provedli autoři dvě konfirmační analýzy pro hlavní škály (aktivní a restriktivní mediace). Dvoufaktorová konfirmační analýza pro aktivní a restriktivní škálu dotazníku vyšla přijatelně: χ^2 (df = 18, n = 256) = 60,6 na hladině významnosti $p < 0,005$, $\chi^2/df = 3,19$. Hodnota RMSEA = 0,9, což odpovídá kritériu vyšší hodnoty než 0,7. Hodnoty indexů vyšly: CFI = 0,98 a ECVI = 0,37. Jednofaktorová konfirmační analýza vykazuje horší přizpůsobení modelu: χ^2 (df = 20, n = 256) = 140,3 na hladině významnosti $p < 0,001$, $\chi^2/df = 3,19$. Hodnoty indexů vyšly: RMSEA = 0,15, CFI = 0,84 a ECVI = 0,68. Jednofaktorová konfirmační analýza vykazuje horší přizpůsobení modelu než dvoufaktorová (Valkenburg et al., 2013).

Další konfirmační analýzy byly vypočítány pro dílčí subškály, které byly vytvořeny na základě předchozí explorační faktorové analýzy. Pětifaktorovou konfirmační analýzou byla zjištěna přijatelná shoda s modelem: χ^2 (df = 160, n = 256) = 272,32 na hladině významnosti $p < 0,001$, $\chi^2/df = 1,70$. Hodnoty indexů vyšly následovně: CFI = 0,96, RMSEA = 0,05 a ECVI = 1,46. Jednofaktorová konfirmační analýza položek, stejně jako při testování hlavních položek, vyšla hůře a vykazuje poměrně špatné přizpůsobení: χ^2 (df = 170, n = 256) = 1662,3 na hladině významnosti $p < 0,001$, $\chi^2/df = 9,78$. Hodnoty indexů vyšly následovně: CFI = 0,43, RMSEA = 0,19 a ECVI = 6,83 (Valkenburg et al., 2013).

Ve studii, ve které byl dotazník použit, se ukázala subjektivně vnímaná autonomie dětí a respekt k jejím rodičům jako významnější faktor než míra, se kterou rodiče různé styly media parentingu používají. Zdá se, že „kvalita“ restriktivní i aktivní mediace má větší vliv na prevenci problémového užívání médií, než její „kvantita“. Dále ze studie vyplývá, že i restriktivní mediace může být podobně účinná jako aktivní, pokud k ní ovšem dochází způsobem podporujícím autonomii dítěte. Děti musí být srozumitelně vysvětleny důvody, proč má zákaz nebo omezení používání digitálních médií. Pokud dojde ze strany dítěte k porozumění a internalizaci tohoto restriktivního pravidla, může být velmi účinné. Naopak efektivita aktivní

mediace se přeceňuje, pokud při ní nedochází k vzájemné diskuzi a vysvětlení pravidel, ale pouze k jednostrannému „vysvětlení“ důvodů rodiče dítěti, bez možnosti vyjádření názoru dítěte (Valkenburg et al., 2013).

6.3 Dotazník na media parenting – Livingstone & Helsper (2008)

Studie Livingstone a Helspera (2008) „Parental Mediation of Children's Internet Use“ se snaží zjistit, zda existují, případně jaké jsou rozdíly v mediačních výchovných strategiích rodičů aplikovaných na děti při sledování televize a používání internetu. Pro sběr dat navrhli komplexní dotazník, který byl administrován rodičům dětí ve věku 9–17 let. Názor dětí byl zjišťován pomocí rozhovoru. V dotazníku byly otázky týkající se přibližné doby, kterou děti stráví u internetu, otázky zaměřené na povahu činnosti (psaní e-mailů, chatování, hraní her, stahování či nakupování), míru uživatelských schopností na internetu (otázka byla formulována jako „V čem jste dobří?“). Další část dotazníku zjišťovala pozitivní i negativní postoje rodičů k určitým činnostem ve virtuálním světě spojených s potenciálními hrozbami. V dotazníku rovněž byly otázky týkající se konkrétních rizik, zda se s některými rodiče i děti někdy setkali a v případě v jaké míře. Pro nás byl nejpodstatnější částí oddíl zabývající se media parentingem. Rodiče měli odpovědět ano/ne na otázky, týkající se uplatňování určitého pravidla. Otázky v dotazníku tvořily nejprve jednu stupnici určující obecnou „míru“ rodičovské mediace o vnitřní konzistenci položek (Cronbachova $\alpha = 0,88$). Po použití explorační faktorové analýzy stanovili Livingstone a Helsper (2008) čtyři rozdílné podoby media parentingu, které odpovídají základním stylům popsaných v literatuře. Příklady položek čtyřech škál uvádím níže:

(1) Aktivní společná mediace obsahuje například položky: „Rodiče jsou poblíž dítěte, pokud je online“, nebo „Rodiče si povídají s dítětem o jeho aktivitách na internetu“.

(2) Omezující způsoby mediace obsahuje položky jako: „Dítě nemá dovoleno hrát hry na internetu“, nebo „Dítě nemá povoleno používat chatovací místnosti.“

(3) Použití technických opatření zjišťovaly otázky typu: „Máte nainstalovaný software zamezující vstupu do chatovacích místností/na stránky s pornografickým obsahem“ apod.

(4) Monitoring činnosti zahrnoval otázky typu: „*Máte nainstalován monitorovací software?*“, nebo „*Rodiče sledují stránky, na kterých se dítě pohybovalo, bez jeho vědomí.*“

Korelace mezi čtyřmi stanovenými druhy mediace se pohybovala od 0,30 (mezi škálou omezení a monitorování) po 0,63 (mezi aktivní společnou mediací a omezujícími způsoby mediace). Právě tyto dvě škály stanovili autoři studie jako ty způsoby, které se dají uplatnit jak při sledování televize, tak při práci s internetem.

6.4 Dotazník v rámci projektu EU kids Online – Livingstone et al., (2011)

Další dotazník na media parenting vyvinuli (Livingstone et al., 2011) pro účely studie EU Kids Online, která se snaží ve státech napříč Evropou zmapovat dostupnost internetu v domácnostech, zjistit způsoby chování dětí ve virtuálním světě, zjistit úroveň počítačové gramotnosti a zmapovat online rizika a příležitosti u dětí ve věku 9–16 let. Dotazník vyplňuje dítě samo a otázky jsou vytvořené pro každou z pěti strategií media parentingu. V každé škále je vždy jedna základní otázka, která je posléze rozvedena do více podotázek. Níže uvádím jen některé příklady položek z každé škály.

(1) Aktivní mediace při užívání internetu – „*Provádí tvůj rodič některý z těchto úkonů...?*“ „*Sedí s tebou rodič, když používáš internet?*“ „*Povzbuzuje tě k samostatné práci s internetem?*“

(2) Aktivní mediace jako prevence internetových rizik – „*Provádí tvůj rodič, učitel nebo kamarád některý z těchto úkonů...?*“ „*Vysvětlil ti, proč je prohlížení některých stránek dobré a jiných ne?*“ „*Mluvil s tebou o tom, jak se chovat k lidem na internetu?*“

(3) Restriktivní mediace – „*Dovolí ti rodiče dělat tyto činnosti jen se svolením/nebo vůbec ne?*“ „*...Stahovat filmy a hudbu přes internet? Nahrávat fotografie, videa a hudbu a sdílet je s ostatními? apod.*“

(4) Rodičovská kontrola – „*Kontroluje rodič některou z tvých činností na internetu?*“ Např. *...které webové stránky si prohlížíš? Které přátele nebo kamarády si přidáváš do svých kontaktů na chatovacích aplikacích?*“

(5) Rodičovská technická kontrola – „*Využívá tvůj rodič něco z následujících činností?*“ „*Rodič kontroluje nebo jinými prostředky blokuje a filtruje některé webové stránky.*“ „*Používá software pro kontrolu nevyžádané pošty nebo detekci viru.*“

6.5 Specific Internet Practices questionnaire – Van den Eijnden et al., (2010)

Další dotazník vytvořili pro svůj výzkum Nizozemci Van den Eijnden et al., (2010), kteří zjišťovali vztah mezi rodičovskými výchovnými praktikami a kompulzivním užíváním internetu u adolescentů ve věku 11–15 let. Míru kompulzivního chování měřili pomocí ověřené škály Compulsive Internet Use Scale (CIUS). Další proměnnou – specifické rodičovské výchovné praktiky při užívání internetu – zjišťovali pomocí vlastního dotazníku o pěti škálách a celkem 20 položkách. Všechny položky jsou hodnoceny dítětem na Likertově stupnici od 1 (nikdy/určitě ne) po 5 (velmi často/určitě ano). Zde uvádím některé příklady položek jednotlivých škál představující rodičovská pravidla:

(1) Pravidla ohledně času stráveného online tvoří škálu o pěti položkách s vnitřní konzistencí (Cronbachova $\alpha = 0,83$). Příklady položek jsou: „*Moji rodiče mi umožňují chodit na internet tak často, jak chci*, nebo *Jak často ti rodiče stanovují pravidla, že můžeš být na internetu jen do určité hodiny?*“

(2) Pravidla týkající se obsahu konzumovaného na internetu tvoří škálu o třech položkách s vnitřní konzistencí (Cronbachova $\alpha = 0,80$). Příklady položek jsou např. „*Moji rodiče mi umožňují dělat, co se mi na internetu líbí*“, nebo „*Moji rodiče mi dovolí navštívit všechny webové stránky, které chci.*“

(3) Reakce rodičů na nadměrné používání internetu tvoří škálu šesti položek s vnitřní konzistencí (Cronbachova $\alpha = 0,89$). Zde je jedna úvodní otázka – „*Pokud byste byli celý víkend na internetu, jak by reagovali vaši rodiče?*“ A dále rozvinutá v nabízených odpovědích, např. „*Dovolili by mi to / Zakázali by to / Chtěli by mě o tom poučovat*“ apod.

(4) Frekvence komunikace týkající se používání internetu tvoří škálu tří položek s vnitřní konzistencí (Cronbachova $\alpha = 0,78$). Příklady položek jsou např. „*Jak často si povídáš s rodiči o tom, co děláš na internetu?*“, nebo „*Jak často si s rodiči povídáš o tom, s kým jsi na internetu v kontaktu?*“

(5) Kvalita komunikace týkající se používání internetu tvoří škálu tří položek s vnitřní konzistencí (Cronbachova $\alpha = 0,82$). Příklady položek jsou např. „*Když si s rodiči povídáme o používání internetu, cítím se: pohodlně, pochopen, brán vážně.*“

Škály tohoto dotazníku nejsou přímo zařazeny pod určitý druh media parentingu, ale zjišťují chování, postoje a reakce rodičů na pohyb jejich dětí v online prostoru. Vzhledem k tomu, že dotazník vyplňují děti, je nutné poznamenat, že se jedná o to, jak reakce rodiče dítě vnímá (podobně jako PPMMS), nikoliv v jaké nutně realitě jsou. Vnitřní konzistence všech škál vychází dobře. Výsledky studie naznačily, že dobrá komunikace mezi dětmi a rodiči, založená na vzájemné důvěře a respektu brání rozvoji kompulzivního užívání internetu. Přísná pravidla mohou naopak nutkavé chování podporovat (Van den Eijnden et al., 2010).

6.6 IPSI – Internet parenting styles instrument – Valke et al., (2010)

Valke et al., (2010) vytvořili škálu IPSI (Internet parenting styles instrument), která přímo navazuje na měření obecných stylů parentingu (reprezentovaných dimenzemi warmth a control) podle Macobyho a Martina (1983). Nástroj se zaměřuje na rodičovskou vřelost a kontrolu v kontextu pohybu dítěte na internetu. Dotazník je sestaven z 25 výroků, na které rodiče odpovídají na 5bodové Lickertově stupnici od 1 (nikdy) po 5 (vždy). Výroky jsou uspořádány do dvou škál (vřelost a kontrola), příklady položek jsou následující:

(1) Škála rodičovské kontroly (control) se dělí na 3 oddíly:

- (a) Dozor (dohled) – „*Po skončení činnosti dítěte kontroluji, co na internetu dělalo.*“
- (b) Zákazy používání internetu – „*Zastavím své dítě, když navštíví méně vhodný web.*“
- (c) Nastavení pravidel s internetem – „*Omezují čas, který má moje dítě povoleno na internetu.*“

(2) Škála rodičovské vřelosti (warmth) se dělí na 2 oddíly:

- (a) Komunikace – „*Mluvím se svým dítětem o jeho činnostech na internetu.*“
- (b) Podpora – „*Ukazuji svým dětem stránky, které jsou pro ně vhodné (knihovna, písničky, řemesla, školní stránky).*“

Dle autorů vykazují škály dotazníku IPSI vysokou vnitřní konzistenci (Cronbachova $\alpha = 0,90$ pro škálu rodičovské vřelosti a Cronbachova $\alpha = 0,78$ pro škálu rodičovské kontroly).

Jak je zřejmé z výše uvedených příkladů položek, škála kontroly v podstatě reprezentuje restriktivní mediaci a škála vřelosti aktivní mediace v klasickém pojetí media parentingu.

7. Cíle empirické části práce a výzkumné otázky

1) Tvorba nového dotazníku na zjištění rodičovských strategií media parentingu a na základě sesbíraných dat v pilotní fázi projektu stanovit psychometrické charakteristiky dotazníku.

2) Na základě získaných dat pomocí statistické analýzy ověřit výzkumné otázky (předpoklady), které jsem si stanovil na základě nastudované literatury.

a) Rodiče, kteří používají strategie aktivní mediace budou rovněž používat strategie restriktivní mediace.

b) Rodiče, kteří ke svému dítěti zauímají obecný výchovný styl založený na lásce a vřelosti (warmth), budou více upřednostňovat strategie aktivní mediační strategie a naopak rodiče, kteří více uplatňují obecný výchovný styl založený na kontrole (control) činností dětí, budou mít tendenci ve vztahu k médiím upřednostňovat spíše restriktivní mediační strategie.

c) Rodiče s vyšším vzděláním budou u dětí více dbát na mediální výchovu a celkově více uplatňovat aktivní i restriktivní strategie media parentingu, než rodiče s nižším vzděláním.

d) Rodiny s celkově vyšším příjmem domácnosti budou mít tendenci více kontrolovat děti při užívání moderních technologií, než rodiče s nižším příjmem.

e) K dívkám budou rodiče uplatňovat silnější media parenting, než k chlapcům, protože je vnímají jako víc náchylné k potenciálním hrozbám internetu a ostatních médií.

f) Matky budou více dbát na mediální výchovu dětí ohledně media parentingu a v našich získaných datech skórovat výše na škálách aktivní i restriktivní mediace než otcové.

8. Metodologie

8.1 Design

Jednalo se o průřezové dotazníkové online šetření. Dotazníková baterie sestávala z nově vytvořeného dotazníku na rodičovské strategie pro regulaci médií – „media parenting“ (viz níže), dále dotazníku zjišťujícího obecné výchovné postoje rodičů prostřednictvím dimenzí vřelost („warmth“) a kontrola („control“), který byl sestaven z položek dotazníku rodičovského přijetí a odmítnutí (acceptation – rejection, PARQ) (Rohner, Khaleque, & Cournoyer, 2005) a škály rodičovské kontroly (PCS) (Rohner & Khaleque, 2003). Tento dotazník na obecné rodičovské styly byl v české adaptaci a v kontextu užívání digitálních médií použit např. ve výzkumné studii Lukavská et al., (2020). Dalším dotazníkem jsem zjišťoval sociodemografické charakteristiky rodičů a dětí a celkovou socioekonomickou situaci rodiny. V rámci baterie byl také podrobný dotazník zjišťující délku času (screen time), který děti tráví s obrazovkami, a obsah, který jejich prostřednictvím konzumují. Šetření bylo realizováno v rámci pilotního projektu ke studii GAČR „Vliv rodičovských výchovných strategií na míru a způsob užívání digitálních technologií malými dětmi (ve věku 6–9 let)“. V rámci této práce byla využita pouze data z dotazníku „media parenting“, škály rodičovské kontroly a sociodemografické charakteristiky respondentů.

8.2 Nábor participantů a administrace testové baterie

Rodičům jsme prostřednictvím třídní učitelky rozeslali informativní mail o konaném výzkumu. Navíc byly dětem přímo ve škole rozdány informativní letáčky. V mailu našli oslovení rodiče odkaz, který je jednoduše přesměroval na online portál qualtrics.com, kde mohli dotazník vyplnit buď na stolním počítači, tabletu či mobilním telefonu. Rodiči byli požádáni, aby si na vyplnění dotazníku našli klidnou chvíli a na kladené otázky odpovídali pravdivě a co nejpřesněji. Rodiče byli poučeni, že vyplněný dotazník je zcela anonymní a nebude možné žádným způsobem dohledat identitu dítěte, ani jejich. Nicméně pro přiřazení dotazníku ke konkrétnímu dítěti pro pokračující longitudinální studii museli rodiče vždy pro každé dítě vygenerovat unikátní anonymní kód. Předpokládaná doba vyplnění celé baterie byla 45–60

minut. Vyplnění dotazníku na media parenting mohl rodičům zabrat zhruba 10 minut z celkového času. Ředitele škol jsme požádali o spolupráci prostřednictvím našeho koordinátora sběru dat, který měl na starosti informovat třídní učitelky ohledně výzkumného projektu a zajistit celkovou distribuci letáčků k žákům.

8.3 Výzkumný soubor

Respondenti byli rodiče (a opatrovatelé) dětí první až třetí třídy prvního stupně ZŠ z České (325) a Slovenské (119) republiky. Celkový počet respondentů pilotního průzkumu pro analýzy dotazníku media parentingu byl ovšem o rovných sto menší (po vyřazení dotazníků s chybnými a neúplnými odpověďmi). Konečný celkový počet byl tedy $n = 344$, z toho 225 z Česka a 119 ze Slovenska. V této diplomové práci jsem ale nezkoumal rozdíl v užívání různých mediačních strategií na základě kritéria národnosti. Z celkového počtu respondentů bylo 227 žen (matek, náhradních matek (partnerek biologických otců) nebo opatrovnic) a 65 mužů (otců, náhradních otců (partnerů biologických matek) nebo opatrovníků). Průměrný věk respondentů byl 40,2 let, nejmladšímu respondentovi bylo 27 let a nejstaršímu 53 let. Dle **velikosti místa bydliště** žije 21 respondentů v obci do 999 obyvatel, 43 v obci od 1 000 do 4 990 obyvatel, 35 ve městě s 5 000 až 19 990 obyvateli, 11 ve městě s 20 000 až 100 000 obyvateli a konečně 231 respondentů ve městě nad 100 000 obyvatel. Jednalo se o občany Prahy a Bratislavy, kteří představovali 67,2 % z celkového počtu respondentů. Co se týče **nejvyššího dosaženého vzdělání** účastníků pilotní studie, 10 uvedlo, že mají střední vzdělání bez maturity, 78 z nich má střední vzdělání s maturitou, 13 má vyšší odborné vzdělání, 31 respondentů získalo bakalářský titul, 165 magisterský titul a 47 doktorský vysokoškolský titul. Vzhledem k tomu, že se pilotní výzkum uskutečnil především na základních školách ve městech a v bohatších čtvrtích, není převaha vysokoškolsky vzdělaných respondentů překvapující. Místu bydliště pravděpodobně odpovídá i nerovnoměrný **čistý příjem domácností**: 5 respondentů uvedlo, že mají průměrný čistý příjem nižší než 10 000 Kč na dospělé osobu, 2 uvedli příjem 10–12 tisíc Kč na dospělé osobu, 12 mělo průměrný příjem 12–15 tisíc Kč na dospělé osobu, 29 respondentů uvedlo 15–20 tisíc Kč na dospělé osobu, 94 respondentů uvádí 20–30 tisíc na dospělé osobu, 144 respondentů v dotazníku označilo nejvyšší hranici příjmu, tedy více než 30 000 Kč na dospělé osobu v domácnosti a 58 respondentů odmítlo svůj příjem sdělit.

Z výše uvedených socio a ekonomicko-demografických charakteristik respondentů vyplývá, že se nejedná o normální rozložení proměnných, kterými jsou nejvyšší dosažené vzdělání (převládají respondenti s magisterským titulem) či příjem domácnosti (převládají rodiny s příjmem nejvyšší kategorie – více než 30 000 Kč čistého na osobu). Jedná se převážně o vzdělané rodiny s dobrým ekonomickým zázemím a s touto skutečností je třeba počítat při interpretaci dat sesbíraných tímto dotazníkovým šetřením.

8.4 Statistické zpracování dat

Vzhledem k tomu, že sběr dat probíhal přes online platformu *qualtrics.com*, hrubá data jsem jednoduše vyexportoval a vyloučil nepřesné, chybné a neúplné odpovědi. Veškeré statistické operace, které zahrnovaly základní popisnou a statistickou analýzu dotazníku, zjištění hodnoty vnitřní konzistence jednotlivých škál za použití koeficientu Cronbachovo α , respektive McDonaldova ω , parametrické T-testy a výpočet hodnoty korelace prostřednictvím Pearsonova korelačního koeficientu jsem prováděl prostřednictvím freeware statistického softwaru Jamovi (dostupného dne 6. 4. 2021 z <https://www.jamovi.org/>).

8.5 Tvorba dotazníku

Stěžejním tématem empirické části mé DP byla tvorba nového dotazníku zjišťující míru a styl media parentingu pro děti mladšího školního věku – Media parenting Scale for School-aged Children (MEPA), dále popsat způsob jeho tvorby a následně provést revizi. Předmětem výzkumu bylo rovněž ověřit jeho psychometrické vlastnosti. Dotazník vznikl v rámci projektu Pedagogické fakulty UK a 1. lékařské fakulty, který je zaměřen na výzkum dětského užívání technologií, vedeného Dr. Lukavskou. Na tvorbě jsem se tedy podílel společně s Dr. Kateřinou Lukavskou, Dr. Ondřejem Hrabcem, Dr. Michaelou Slussareff, Dr. Jaroslavem Vackem, Mgr. Michalem Božíkem, Mgr. Martinou Píšovou a Bc. Lucií Svobodovou. Tento dotazník byl součástí komplexní baterie, ve které byly dále použity další dotazníky na užívání obrazovek dětmi, obecné výchovné styly a sociodemografické údaje respondentů.

Před vlastní tvorbou dotazníku jsme nejprve provedli rozsáhlou analýzu dostupné literatury o media parentingu a objevili velké množství nástrojů k jeho měření (např. Livingsto-

ne & Helsper, 2008; Valkenburg et al., 2013). Poměrně známým nástrojem je dotazník vyvinutý v rámci rozsáhlého evropského projektu EU Kids Online (Livingstone et al., 2011). Na základě těchto již vyzkoušených dotazníků jsme identifikovali důležité aspekty media parentingu, ze kterých jsme následně vycházeli při tvorbě našich vlastních položek dotazníku MEPA. Některé z dotazníků detailněji popisují v teoretické části DP. Je nutné zdůraznit, že většina již vytvořených dotazníků byla použita pouze jednou, ve výzkumné studii, pro kterou byly navrženy, a mají své limity a nedostatky.

Při tvorbě položek jsme vycházeli z teorie faset. Jedná se o systematický přístup tvorby položek pro komplexní studie především ve společenských vědních disciplínách (Guttman & Greenbaum, 1998). Jednotlivé fasetové domény jsou popsány u jednotlivých škál. Pro hodnocení položek respondenty jsme použili hodnoty Likertovy škály následovně: 1 (vůbec neplatí), 2 (spíše neplatí), 3 (tak napůl platí), 4 (spíše platí) a 5 (rozhodně platí). Náš dotazník je zaměřen na obecný media parenting bez ohledu na médium (např. internet, televize, videohry) a bez ohledu na konzumovaný obsah. Obsahuje 2 klasické škály položek pro aktivní a restriktivní mediaci. Navíc jsme v pilotní verzi přidali další dvě škály tzv. risk aktivní mediaci a risk restriktivní mediaci, neboť jsme chtěli prostřednictvím těchto škál jasně rozlišit dobré a špatné praktiky, které rodiče v mediální výchově uplatňují. Tyto dvě škály jsme nakonec odstranili pro špatnou vnitřní konzistenci položek a místo nich navrhli jen jednu doplňkovou škálu, která obsahuje spíše ambivalentní „riskantní“ způsoby mediace bez ohledu na to, zda se jedná spíše o aktivní či restriktivní opatření. Statistická analýza dat v této diplomové práci vychází pouze ze dvou základních škál mediace, tedy aktivní a restriktivní, jejichž položky vykazovali dobrou vnitřní konzistenci.

Položky škály aktivní mediace (AM)

Pro škálu aktivní mediace jsme si definovali facetu A, popisující způsob interakce a motivaci rodiče k použití aktivní mediační strategie. Obsahem této facety byly tyto čtyři způsoby chování: A1 – povídání si o obsahu, A2 – vysvětlování obsahu, A3 – pomoc s médii a A4 – dobrý rodičovský vzor. Druhá faceta B obsahovala následující faktory související s užíváním digitálních technologií: B1 – kvantita (čas strávený u média), B2 – obsah (obsah, který dítě konzumuje) a B3 – kontext (denní doba užívání, motivace, interference s jinými aktivitami apod.). Na základě faktorů těchto dvou facet, které jsme systematicky mezi sebou kombinovali, jsme společně navrhli celkem dvanáct položek. Škála aktivní mediace by měla

odrážet, jak často si rodiče povídají s dětmi o jejich používání médií. Zda aktivně děti upozorňují na nevhodný obsah či nevhodné způsoby konzumace médií. A zda rodiče mohou sami svým chováním a přístupem k médiím posloužit dětem coby dobrý vzor hodný nápodoby. Účelem těchto strategií je naučit děti vhodným způsobem média používat a kriticky hodnotit jejich obsah.

Položky škály **aktivní mediace** jsou následující:

AM1 – „S dítětem si povídám o tom, kolik času trávím s obrazovkami.“

AM2 – „Dítěti vysvětluji, kolik času může strávit s obrazovkami.“

AM3 – „Pomáhám dítěti hlídat čas strávený s obrazovkami.“

AM4 – „Dítě vidí, že dokážu kontrolovat dobu, kterou strávím s obrazovkami.“

AM5 – „S dítětem si povídám o tom, co prostřednictvím obrazovky konzumuje (např. na jaká videa se dívá, jaké hry hraje, jaké aplikace používá, jaké webové stránky, jaké články a obrázky).“

AM6 – „Dítěti vysvětluji, jaký obsah je pro ně vhodný (např. jaká videa, jaké hry, jaké aplikace, jaké webové stránky, jaké články a obrázky).“

AM7 – „Dítěti pomáhám vyhledávat vhodný obsah (např. videa, hry, aplikace, webové stránky, články a obrázky).“

AM8 – „Před dítětem konzumuji pouze takový obsah (např. videa, hry, aplikace, webové stránky, články a obrázky), který je pro ně vhodný.“

AM9 – „S dítětem si povídám o tom, jakým způsobem používá obrazovky (např. před spaním, při učení, při jídle...).“

AM10 – „Dítěti vysvětluji, ve kterých situacích používání obrazovek je a není vhodné.“

AM11 – „Dítěti pomáhám najít vhodné situace, ve kterých může používat obrazovky.“

AM12 – „Dítě je svědkem toho, že obrazovky používám i v nevhodných situacích (např. během jídla).“ (reverzně kódovaná položka)

Položky škály restriktivní mediace (RM)

Pro škálu restriktivní mediace jsme si definovali facetu A, popisující způsob chování rodič – dítě. Obsahem této facetu byly tyto tři způsoby interakce: A1 – dohled (monitoring činnosti), A2 – omezení dítěte (stanovení závazných pravidel před použitím médií), A3 následná omezení (penalizace po uskutečnění nevhodné aktivity). Druhá faseta B sdružovala tři stejné faktory jako u aktivní mediace, tedy: B1 – kvantita (čas strávený u média), B2 – obsah (obsah, který dítě konzumuje) a B3 – kontext (denní doba užívání, motivace, interference s jinými aktivitami apod.). Na základě faktorů těchto dvou facet, které jsme systematicky mezi sebou kombinovali, jsme odvodili devět položek. Touto škálou jsme chtěli zjistit, jak často a jak silné restriktivní mediální strategie rodiče uplatňují. Zda sledují aktivitu dítěte, či zda mu přímo zakazují určitý obsah, či mají jasně stanovený počet hodin, které může dítě u obrazovek během dne strávit. Účelem restriktivních opatření je zamezit u dítěte nadměrné konzumaci médií či zamezit vystavení dítěte nevhodnému obsahu pomocí zákazu (třeba i bez objasnění důvodu).

Položky škály **restriktivní mediace** jsou následující:

RM1 – „*Všímám si, kolik času dítě tráví s obrazovkami.*“

RM2 – „*Máme dohodnutá pravidla, kolik času dítě stráví s obrazovkami.*“

RM3 – „*Nenechám dítě s obrazovkou déle, než máme dohodnuto.*“

RM4 – „*Všímám si toho, co dítě prostřednictvím obrazovky konzumuje (např. na jaká videa se dívá, jaké hry hraje, jaké aplikace používá, jaké články a obrázky).*“

RM5 – „*Máme dohodnutá pravidla, čemu se dítě na obrazovce smí a nesmí věnovat (kterým hrám, videím, aplikacím, textům, obrázkům...).*“

RM6 – „*Nenechám dítě konzumovat jiný obsah než ten, na kterém jsme se domluvili.*“

RM7 – „*Všímám si, v jakých situacích dítě sleduje a používá obrazovky.*“

RM8 – „*Máme pravidla, v jakých situacích dítě smí a nesmí sledovat a používat obrazovky.*“

RM9 – „*Nenechám dítě sledovat nebo používat obrazovky mimo dohodnuté situace.*“

Položky škály risk-aktivní mediace (RAM)

Kromě dvou obvyklých škál jsme do našeho dotazníku přidali ještě dvě speciální škály. První, škálu risk-aktivní mediace jsme vytvořili z fasety A o dvou položkách, představující opět způsob interakce mezi rodičem a dítětem: A1 – neadekvátní (nevhodné) pobízení k používání obrazovek, A2 – nezáměr o aktivity dítěte. Druhá faseta B sdružovala tři stejné faktory jako u aktivní a restriktivní mediace (kvantita, obsah a kontext). Na podkladě těchto dvou facet, které jsme systematicky mezi sebou kombinovali, jsme vymysleli šest dotazníkových položek. Škála risk-aktivní mediace měla odrážet velmi volný (liberální) přístup rodičů k moderním technologiím, kdy téměř všechnu zodpovědnost přenechávají dítěti a jeho aktivitu příliš nekontrolují, případně dítě i nevhodně povzbuzují do hraní her a dalšího potenciálně rizikového chování při užívání moderních technologií. Předpokládáme, že tyto postupy mohou vést děti k nadměrnému a „chaotickému“ užívání médií bez znalostí pravidel a potenciálních hrozeb.

Položky škály **risk-aktivní mediace** jsou následující:

RA1 – *„Nezasahuji dítěti do používání obrazovek, protože ono samo ví nejlíp, jak si s nimi poradit.“*

RA2 – *„Dítě nechávám používat obrazovky podle jeho uvážení ve smyslu přísloví "co tě nezabije, to tě posílí".“*

RA3 – *„Přesvědčuji dítě, že užívání obrazovek je bez rizika.“*

RA4 – *„Dítě povzbuzuji k používání obrazovek (i nad obvyklou míru), když potřebuje zabavit nebo uklidnit.“*

RA5 – *„Dítě povzbuzuji k používání obrazovek (i nad obvyklou míru), pokud je to pro mě výhodné (např. potřebuji klid na práci).“*

RA6 – *„Dítě povzbuzuji k používání obrazovek (technologií), aby drželo krok s dobou.“*

Položky škála risk-restriktivní mediace (RRM)

Druhá speciální škála byla risk-restriktivní mediace. Položky byly stanoveny na základě fasety A popisující způsob chování rodič – dítě. Obsahem této facety byly stejné způsoby chování, jako u škály restriktivní mediace (dohled, omezení před činností a následná omezení po činnosti). Obsahem fasety B byl přístup rodiče k „vedení“ dítěte při aktivitě: B1 – přístup bez

respektu k dítěti, B2 – nepřiměřené/nadměrné restriktce, B3 – inkonzistentní přístup. Na základě těchto dvou faset, které jsme systematicky mezi sebou kombinovali, jsme společně stanovili devět položek, které měly odrážet velmi přísný, odtažitý až negativně zaujatý přístup rodičů k médiím. Škála obsahovala otázky na striktní až nepřiměřené sankce za nedodržení stanovených pravidel v kontextu užívání moderních technologií. Zahrnovala i otázky na „tajné“ sledování činnosti dítěte na zařízení, případně nekonzistentní chování rodiče. Rodiče užívající tyto strategie by sice chtěli mít vysokou míru kontroly dětí při používání médií, ale jejich způsob vynucování je velmi nevhodný, přehnaně pedantský nebo ambivalentní v závislosti na situaci.

Položky škály **risk-restriktivní mediace** jsou následující:

RR1 – *„Pravidla používání obrazovek určuji já, dítě je má pouze dodržovat.“*

RR2 – *„Tajně kontroluji, co a kdy dítě na obrazovce sledovalo, nebo jaké aplikace používalo.“*

RR3 – *„Dítěti dávám najevo, že používat obrazovky je podle mě ztráta času.“*

RR4 – *„Pravidla nastavujeme tak, aby dítě nepoužívalo obrazovky pro zábavu téměř vůbec.“*

RR5 – *„Neustále kontroluji, čemu se dítě na obrazovce věnuje.“*

RR6 – *„Pokud dítě poruší pravidla, jak má obrazovku používat, trvám na tom, aby okamžitě přestalo (ihned zařízení vypnu nebo odeberu).“*

RR7 – *„Pravidla měním podle toho, jak se mi to v aktuální situaci nejvíc hodí.“*

RR8 – *„Sleduji, co dítě na obrazovce dělá, jen když si na to zrovna vzpomenu.“*

RR9 – *„Pokud dítě používá obrazovky nevhodně, někdy zasáhnu, jindy ne.“*

9. Výsledky

9.1 Psychometrické vlastnosti dotazníku

9.1.1 Původní (pilotní) dotazník (MEPA-36)

Naměřené hodnoty

Průměrný skór odpovědí na škálách aktivní mediace a restriktivní mediace jsou podobné (3,99 vs. 3,92). Jak je patné, respondenti měli spíše tendenci volit souhlasné hodnoty 4 (spíše platí) nebo 5 (rozhodně platí). U přidaných škál risk-aktivní mediace vyšel průměrný skór 1,64, což naopak znamená, že většina účastníků s výroky nesouhlasila a volila variantu 1 (vůbec neplatí) nebo 2 (spíše neplatí). Průměrný skór na škále risk-restriktivní mediace byl 2,84 (tedy zhruba polovina respondentů souhlasí a polovina nesouhlasí). **Minimální skór** respondenta u škály aktivní mediace byl 2,08, u restriktivní mediace 1,44, u risk-aktivní 1 a u risk-restriktivní 1,44. **Maximální skór** respondenta u škály aktivní mediace byl 5, stejně jako u škály restriktivní mediace, u risk-aktivní 4,33 a u risk-restriktivní 4,78. **Směrodatná odchylka** dosahovala pro škálu aktivní mediace 0,608, u restriktivní mediace 0,603, risk-aktivní mediace 0,526 a risk-restriktivní mediace 0,471. Respondenti se více ztotožňovali s klasickými výchovnými strategiemi (aktivní a restriktivní mediace), než s novými škálami přehnaně aktivní mediace, podněcující dítě k aktivitě, či naopak s extrémně restriktivním a inkonzistentním výchovným působením. Při popisu normality dat jsem vycházel z parametrů šikmost a špičatost. Hodnota **šikmosti** vychází v intervalu od -1 do +1; u škál aktivní mediace -0,643, restriktivní mediace -0,455 a risk-restriktivní mediace 0,330. Škála risk-aktivní mediace dle parametru šikmosti nevykazuje normální rozdělení (šikmost 1,39). Podle druhého parametru normality – **špičatosti** vykazují všechny škály normální rozdělení (aktivní mediace 0,172, restriktivní mediace 0,217, risk-aktivní mediace 2,68 a risk-restriktivní mediace 1,02).

Škála risk-aktivní mediace nemá normální rozložení patrně z toho důvodu, že obsahuje položky, které u rodičů vyvolávají pocit, že výchovu nezvládají, případně se o děti nezajímají a nechávají je při používání médií bez patřičného dohledu a vedení, což může rodiče prezentovat v negativním světle. Pravděpodobně proto většina rodičů volila odpovědi typu „vůbec neplatí“ nebo spíše neplatí“.

Vnitřní konzistence škál

Škála aktivní mediace

Při vyhodnocení vnitřní konzistence škály aktivní mediace vyšel koeficient Cronbachova $\alpha = 0,816$ a koeficient McDonaldova $\omega = 0,829$, což indikuje vysokou míru vnitřní konzistence. Průměr odpovědí této škály byl 3,99 a směrodatná odchylka 0,607. Nejhůře položená otázka byla AM12: „*Dítě je svědkem toho, že obrazovky používám i v nevhodných situacích (např. během jídla).*“ Tato položka byla jediná ze škály aktivní mediace, která byla reverzně kódována. Pokud bychom tuto otázku ze stupnice odstranili, Cronbachova α by se zvýšila na 0,837.

Škála restriktivní mediace

Pro škálu restriktivní mediace vyšly koeficienty vnitřní konzistence následovně: Cronbachova $\alpha = 0,755$ a McDonaldova $\omega = 0,765$, což stále indikuje dobrou míru vnitřní konzistence. Průměr odpovědí respondentů u této škály byl 3,92 a směrodatná odchylka 0,603. Jedná se o velmi podobné hodnoty jako u škály aktivní mediace. Při odebrání jakékoliv z položek by nedošlo ke zvýšení koeficientu Cronbachova α .

Škály risk-aktivní a risk-restriktivní mediace

Přidaná škála risk-aktivní mediace dosahuje nízké vnitřní konzistence (Cronbachova $\alpha = 0,579$ a McDonaldova $\omega = 0,586$), nicméně v konfirmační faktorové analýze všechny položky signifikantně predikují celkový skór. Nízká vnitřní konzistence je pravděpodobně způsobena malým počtem položek škály (6).

Druhá přidaná škála risk-restriktivní mediace dosahuje rovněž nízké vnitřní konzistence (Cronbachova $\alpha = 0,422$ a McDonaldova $\omega = 0,485$). Z devíti položek vykazovali velmi nízkou přílehavost k ostatním položkám tři, které všechny odkazovali na inkonzistentní chování rodičů: RR7: „*Pravidla měním podle toho, jak se mi to v aktuální situaci nejvíc hodí.*“ RR8: „*Sleduji, co dítě na obrazovce dělá, jen když si na to zrovna vzpomenu.*“ RR9: „*Pokud dítě používá obrazovky nevhodně, někdy zasáhnu, jindy ne.*“ V konfirmační faktorové analýze tyto tři položky vykazují zápornou signifikantní predikci. Ve vnitřní konzistenci nemají vazbu ke zbylým položkám.

Podrobnější informace a další psychometrické parametry původního dotazníku budou k nalezení v připravované publikaci Lukavská a kol. (připravuje se): Measuring parental behavior towards child's use of media and screen-devices: the development and psychometrical properties of Media Parenting Inventory for School-aged Children – version for Parents.

Nové škály v revidovaném dotazníku

Místo výše zmíněných dvou „risk-škál“ které vykazovaly špatnou vnitřní konzistenci, jsme se rozhodli do dotazníku zařadit pouze jednu škálu vyjadřující hyper-protektivní postup rodičů vůči dětskému užívání médií (tedy nadměrná či nepřiměřená kontrola, nadměrné omezování). Položky této „nové“ škály, která bude použita v navazujícím „ostrém“ výzkumu, jsou **čtyři položky původní škály rizikové restriktivní mediace:**

RR1 – *„Tajně kontroluji, co a kdy dítě na obrazovce sledovalo, nebo jaké aplikace používalo.“*

RR2 – *„Dítěti dávám najevo, že používat obrazovky je podle mě ztráta času.“*

RR3 – *„Neustále kontroluji, čemu se dítě na obrazovce věnuje.“*

RR4 – *„Pravidla nastavujeme tak, aby dítě nepoužívalo obrazovky pro zábavu téměř vůbec.“*

Dále byla provedena významná redukce počtu položek ve škálách aktivní a restriktivní mediace. Revidovaný dotazník sestává z dvaceti položek rozčleněných do tří škál: aktivní mediace (8 položek), restriktivní mediace (8 položek), hyper-protektivní mediace (4 položky).

9.1.2 Psychometrické vlastnosti revidovaného dotazníku

9.1.2.1 Položková analýza

Škála aktivní mediace

Škála aktivní mediace o 8 položkách vykazovala ze tří použitých škál nejvyšší míru vnitřní konzistence (Cronbachova $\alpha = 0,770$ a McDonaldova $\omega = 0,781$). Položka č. 2 má nejslabší korelaci ke škále, což si vysvětluji tím, že položka *„Dítě vidí, že dokážu kontrolovat dobu, kterou strávím s obrazovkami“* odkazuje spíše na aktivitu dítěte, než na aktivitu rodiče, který ve zbytku otázek dítěti aktivně vysvětluje, nebo si s ním povídá. Možná by bylo rovněž vhodnější použít

jiné sloveso než „vidí“, což v kontextu není úplně přesné; lepší by bylo možná „ví“ nebo „má tušení“. Korelační koeficienty ostatních položek se pohybují od 0,346 do 0,605.

Tabulka 1

Položková analýza škály aktivní mediace

Pořadí položky	Úplné znění položky	Průměr	Směrodatná odchylka	Korelace položky ke škále
1.	S dítětem si povídám o tom, kolik času tráví s obrazovkami.	3,87	1,153	0,486
2.	Dítě vidí, že dokážu kontrolovat dobu, kterou strávím s obrazovkami.	4,13	1,042	0,319
3.	Dítěti vysvětluji, jaký obsah je pro ně vhodný (např. jaká videa, jaké hry, jaké aplikace, jaké webové stránky, jaké články a obrázky).	4,17	0,983	0,605
4.	Dítěti pomáhám vyhledávat vhodný obsah (např. videa, hry, aplikace, webové stránky, články a obrázky).	3,72	1,108	0,346
6.	Před dítětem konzumuji pouze takový obsah (např. videa, hry, aplikace, webové stránky, články a obrázky), který je pro ně vhodný.	4,51	0,748	0,366
7.	S dítětem si povídám o tom, jakým způsobem používá obrazovky (např. před spaním, při učení, při jídle...).	3,74	1,193	0,635
8.	Dítěti vysvětluji, ve kterých situacích používání obrazovek je a není vhodné.	4,17	0,925	0,586
9.	Dítěti pomáhám najít vhodné situace, ve kterých může používat obrazovky.	3,32	1,226	0,460

Škála restriktivní mediace

Škála restriktivní mediace o celkovém počtu 8 položek vykázala také přijatelnou míru vnitřní konzistence (Cronbachova $\alpha = 0,736$ a McDonaldova $\omega = 0,741$). Nejslabší korelaci ke škále vykázala položka č. 12: „Nenechám dítě s obrazovkou déle, než máme dohodnuto.“ Domnívám

se, že tato položka má nejnižší korelaci ke škále, protože většina rodičů (i těch striktnějších k pravidlům) velmi často povolí dítěti déle koukat na obrazovky. Korelační koeficienty ostatních položek se pohybují od 0,374 do 0,492.

Tabulka 2

Položková analýza škály restriktivní mediace

Pořadí položky	Úplné znění položky	Průměr	Směrodatná odchylka	Korelace položky ke škále
11.	Máme dohodnutá pravidla, kolik času dítě stráví s obrazovkami.	3,97	1,107	0,473
12.	Nenechám dítě s obrazovkou déle, než máme dohodnuto.	3,42	1,116	0,322
13.	Všímám si toho, co dítě prostřednictvím obrazovky konzumuje (např. na jaká videa se dívá, jaké hry hraje, jaké aplikace používá, jaké články a obrázky).	4,31	0,806	0,374
14.	Máme dohodnutá pravidla, čemu se dítě na obrazovce smí a nesmí věnovat (kterým hrám, videím, aplikacím, textům, obrázkům...).	3,83	1,109	0,492
16.	Nenechám dítě konzumovat jiný obsah než ten, na kterém jsme se domluvili.	3,56	1,272	0,449
17.	Všímám si, v jakých situacích dítě sleduje a používá obrazovky.	3,96	0,958	0,411
18.	Máme pravidla, v jakých situacích dítě smí a nesmí sledovat a používat obrazovky.	4,07	0,989	0,497
19.	Nenechám dítě sledovat nebo používat obrazovky mimo dohodnuté situace.	3,56	1,169	0,432

Škála hyper-protektivní mediace

Škála hyper-protektivní mediace o počtu 4 položek vykázala nejhorší míru vnitřní konzistence (Cronbachova $\alpha = 0,487$ a McDonaldova $\omega = 0,510$). Nejnižší korelaci ke škále má položka č. 5: „Tajně kontroloji, co a kdy dítě na obrazovce sledovalo, nebo jaké aplikace používalo.“

Je možné, že hodně z respondentů se cítí neeticky a nemorálně, pokud by mělo „tajně“ kontrolovat své dítě co na obrazovce dělá. Možná by bylo lepší použít i slovní spojení „bez vědomí dítěte“, protože slovo „tajně“ může vyvolávat dojem neslušného chování. Korelační koeficienty ostatních položek se pohybují od 0,236 do 0,393. Nízká vnitřní konzistence může být způsobena rovněž malým počtem položek ve škále hyper-protektivní mediace.

Tabulka 3

Položková analýza škály hyper-protektivní mediace

Pořadí položky	Úplné znění položky	Průměr	Směrodatná odchylka	Korelace položky ke škále
5.	Tajně kontroluji, co a kdy dítě na obrazovce sledovalo, nebo jaké aplikace používalo.	2,54	1,35	0,220
10.	Dítěti dávám najevo, že používat obrazovky je podle mě ztráta času.	2,92	1,12	0,236
15.	Neustále kontroluji, čemu se dítě na obrazovce věnuje.	2,96	1,14	0,393
20.	Pravidla nastavujeme tak, aby dítě nepoužívalo obrazovky pro zábavu téměř vůbec.	2,24	1,02	0,306

V revidované verzi dotazníku vykazují slušnou míru vnitřní konzistence tradiční škály aktivní mediace a restriktivní mediace, každá o počtu 8 položek. V případě škály hyper-protektivity je vnitřní konzistence příliš nízká.

9.1.2.2 Konfirmační faktorová analýza

V **konfirmační faktorové analýze** jsem ověřoval **dvoufaktorový model**, složený ze škál aktivní a restriktivní mediace. Pro určení vhodnosti modelu jsem vycházel ze standardních indexů přizpůsobení: χ^2 testu, který ukazuje rozdíl mezi pozorovanými a očekávanými kovariančními maticemi, dále srovnávacího indexu přizpůsobení CFI, Tucker-Lewisova indexu TLI a chyby kvadratické odchylky aproximace RMSEA. Všechny položky se ukázaly statisticky významné na hladině ($p < 0,001$), položky tedy dobře sytí své škály. Hodnota RMSEA by pro dobrý model

měla být menší než 0,07 (Steiger, 2007), moje vypočítaná hodnota RMSEA dosahuje 0,0915. Hodnoty indexů CFI a TLI by měly v ideálním případě dosahovat 1,0, případně překračovat 0,90, čehož ani jedna z hodnot nedosahuje (CFI = 0,726 a TLI = 0,714). Test chí-kvadrátu vyšel $\chi^2 = 400$ a směrodatná odchylka nabývá hodnoty $df = 103$. Test je statisticky významný, poměr $\chi^2/df = 3,88$, což překračuje doporučovanou hranici 2,0, nicméně výsledek se vejde do tolerantnějšího kritéria 5,0 (Hooper et al., 2008).

První faktor značí převažující tendenci rodičů aktivně dětem vysvětlovat a objasňovat konzumovaný obsah v médiích a rovněž jim vysvětlovat potenciální hrozby, pramenící z neopatrného užívání internetu. Druhý faktor představuje tendenci rodičů svým dětem spíše nastavovat restriktivní omezení, založené především na zákazech konzumace určitého obsahu, nebo stanovení přesně vymezeného času, během kterého děti mohou užívat digitální média, nebo určitý způsob kontroly ze strany rodičů.

Pro zajímavost jsem zkusil vypočítat **konfirmační analýzu** i pro **jednofaktorový model**, ve kterém jsem sloučil škály aktivní i restriktivní mediace. Výsledný faktor by představoval jakousi obecnou míru rodičovské mediální výchovy. Všechny položky vyšly statisticky významné na hladině ($p < 0,001$). Hodnota RMSEA = 0,101, CFI = 0,732 a TLI = 0,691. Test χ^2 vyšel statisticky významný, $\chi^2 = 472$ a směrodatná odchylka nabývá hodnoty $df = 104$. $\chi^2/df = 4,54$.

9.2 Souvislost aktivní a restriktivní mediace s dalšími proměnnými

Na základě získaných dat jsem vypočítal korelace a provedl několik statistických analýz mezi různými proměnnými (inspiroval jsem se z předem nastudované literatury). Hlavním záměrem bylo porovnat výsledky škál aktivní a restriktivní mediace s obecnou mírou vřelosti (warmth) a kontroly (control) rodičovské výchovy a sociodemografickými charakteristikami rodičů a žáků.

Níže uvádím výsledky statistických analýz, díky kterým jsem mohl odpovědět na výzkumné otázky uvedené v cílech empirické části práce.

1) Souvislost mezi aktivní a restriktivní mediací

Pomocí korelace jsem vypočítal souvislost mezi mírou aktivní a restriktivní mediace. Zajímalo mě, zda respondenti dominantně uplatňují jen jeden typ mediační strategie, či je kombinují,

jak je dááno za dobrý příklad. Z provedené statistické analýzy jsem zjistil hodnotu Pearsonova korelačního koeficientu mezi škálou aktivní a restriktivní mediace 0,602. Jedná se tedy o středně silnou až silnou kladnou korelaci, která je statisticky významná ($p < 0,001$). Je zřejmé, že rodiče, kteří skórovali vysoko na škále aktivní mediace, odpovídali přiléhavým způsobem i na škále restriktivní mediace. Analýzou jsem tedy potvrdil předpoklad, že rodiče spíše používají obě strategie media parentingu v kontextu mediální výchovy.

2) Souvislost mezi obecným rodičovským stylem výchovy, reprezentovaným dimenzemi „warmth“ a „control“ a praktikovanými strategiemi aktivní a restriktivní rodičovské mediace

Předpokládal jsem, že by rodičovská míra kontroly (control) v obecné rovině výchovy mohla souviset s restriktivnějším stylem media parentingu. Pearsonův korelační koeficient mezi skórem „obecné výchovy založené na kontrole“ a skórem „restriktivní mediace“ vyšel 0,149, což značí velmi slabou korelaci. Když jsem porovnal s dimenzí „kontroly“ škálu „aktivní mediace“, vyšla mi hodnota Pearsonova korelačního koeficientu 0,214, což interpretuji jako slabou souvislost. Tato korelace vyšla statisticky významně ($p < 0,001$). Je s podivem, že rodiče, kteří uplatňují v obecném rozměru výchovy spíše zákazy a restrikce, v oblasti mediální výchovy zřejmě tak striktní nejsou.

Další předpoklad byl, že druhá dimenze obecné výchovy – rodičovská vřelost (warmth) bude více korelovat se škálou aktivní než restriktivní mediace. Statistický výpočet ovšem ukázal opak. Pearsonův korelační koeficient pro dimenzi „vřelosti“ v obecné výchově v souvislosti se škálou aktivní mediace vyšel 0,255, což je slabá souvislost, nicméně statisticky významná ($p < 0,001$). Pearsonův korelační koeficient ve spojení míry „vřelosti“ a míry „restriktivních strategií“ media parentingu je 0,313, což představuje rovněž slabou závislost, statisticky významnou ($p < 0,001$). Je zajímavé, že rodiče se sklony k citlivé, vřelé a empatické výchově upřednostňují v otázce mediální výchovy spíše zákazy a omezení, než strategie založené na vysvětlování a interpretaci mediálních obsahů dítěti.

Výsledky naznačují, že čím mají rodiče vyšší míru obecného general parentingu (bez rozdílu dimenze vřelosti a kontroly), tím větší mají rovněž tendenci vést a vychovávat dítě ke správnému užívání médií (bez ohledu na převládající aktivní či restriktivní strategie media parentingu).

Velice zajímavý je výsledek korelace mezi dimenzemi obecného parentingu vřelosti a kontroly. Pearsonův korelační koeficient vyšel 0,125, což je velmi nízká závislost. To by znamenalo, že rodiče ve výchově výrazně upřednostňují kontrolu nad činností dítěte, nebo vřelý vztah a nápomocnou výchovu. Ale vzájemně tyto dvě dimenze mezi sebou příliš nekombinují.

3) Souvislost mezi sociodemografickými charakteristikami na straně rodiče a media parentingem

Předpokládal jsem, že rodič s vyšším vzděláním bude mít vyšší tendenci své dítě mediálně vychovávat a vést ke správnému užívání, neboť vzdělanější rodič by si měl být i více vědom rizik a hrozeb, které mohou média skrývat. Rovněž jsem předpokládal, že budou mít vyšší tendenci k uplatňování strategií aktivní mediace na úkor restriktivní. Pearsonův korelační koeficient vyšel v případě srovnání nejvyššího vzdělání a aktivní mediace 0,036, v souvislosti s restriktivní mediací 0,082. To ukazuje, že vzdělání rodiče nehraje prakticky žádný vliv na užití aktivních či restriktivních strategií media parentingu ve výchově.

4) Souvislost mezi příjmem domácnosti a úrovní media parentingu

V otázce výše příjmu domácnosti a jeho vlivu na uplatňování media parentingu jsem testoval předpoklad, že rodiče s vyšším příjmem budou chtít více působit a vést své děti ke správnému užívání médií. Korelační koeficient dosahuje hodnoty 0,022. Výše příjmů rodiny tudíž nemá prakticky žádný vliv na uplatňování strategií media parentingu.

5) Souvislost pohlaví dítěte a uplatňovaného media parentingu

Výzkumný předpoklad byl takový, že dívky budou vnímané jako více ohrožené potenciálními riziky médií než chlapci, tudíž k nim rodiče budou zaujímat vyšší míru media parentingu. Pro ověření této domněnky jsem použil t-test, který ukázal, že není statisticky významný rozdíl v uplatňování aktivní ani restriktivní mediace u skupiny dívek či chlapců, pro T-test skóru aktivní mediace jsem zjistil $t(341) = 1,115$ ($p = 0,266$) a pro restriktivní mediace jsem zjistil $t(341) = 0,792$ ($p = 0,792$). Na našich sesbíraných datech jsem tedy nezaznamenal statisticky významný rozdíl v rodičovské intenzitě media parentingu uplatňovaného k chlapcům či dívkám.

6) Souvislost mezi intenzitou a media parentingu a pohlavím rodiče

Předpokládal jsem, že matky budou mít větší tendenci vychovávat a vést své děti k žádoucím návykům v kontextu médií než otcové. Na základě provedeného T-testu byl zaznamenán statisticky významný rozdíl mezi mírou a specifickou strategií media parentingu mezi otci a matkami, byť jen na nejnižší (5%) hladině statistické významnosti. T-test skóru pro aktivní mediace jsem zjistil $t(99,9) = 2,21$ ($p = 0,030$) a pro restriktivní mediace $t(95,6) = 2,17$ ($p = 0,033$). Při porovnání průměrných skóre u jednotlivých škál můžeme zaznamenat u mužů nepatrnou tendenci k menší míře uplatňovaného media parentingu (průměr skóre škály aktivní mediace pro ženy byl 4,03, u mužů 3,85, průměr škály restriktivní mediace pro ženy byl 3,95 a u mužů 3,77). U obou škál je tedy průměr pro muže cca o 0,20 nižší, což podporuje hypotézu ohledně významnějšího praktikování obou druhů strategií media parentingu u matek.

10. Diskuze

10.1 Tvorba dotazníku a psychometrické srovnání dotazníků

Důvodem k tvorbě zcela nového dotazníku na měření rodičovských strategií media parentingu byla poměrně neuspokojivá nabídka již existujících nástrojů, které často nemají náležité psychometrické kvality, u některých ani autoři tyto charakteristiky neuvádí. Některé dotazníky jsou složitě interpretovatelné a pro naše účely nevhodné. Chtěli jsme, aby dotazníky vyplňovali rodiče, neboť naše věková skupina mladších školních dětí (1.–3. třída) není ještě dostatečně zralá pro vyplnění komplexního a časově náročnějšího dotazníku. Dalším požadavkem bylo, aby náš dotazník cílil na co nejširší spektrum digitálních zařízení (televize, tablet, mobilní telefon, počítač), na všechny typy médií (internet, televize, počítač aj.) a na všechny druhy obsahů (film, videohra, sociální síť aj.). Dotazníky, které cílily na specifický obsah nebo médium v kontextu media parentingu by byly pro naše účely zavádějící z toho důvodu, že nepostihují komplexně obecný media parenting uplatňovaný rodiči, ale pouze jeho část, zaměřující se úzce na specifický kontext nebo situaci. Takto zjištěné informace by pro účely našeho výzkumu nebyly relevantní. Dalším problémem je, že většina z existujících dotazníků nerozlišuje „dobré“ a „špatné“ přístupy rodičů v rámci určité škály (restriktivní nebo aktivní mediace). Tyto

nepřesnosti a chyby, které mohou snížit validitu získaných dat, jsme se snažili co nejvíce eliminovat. Cílem bylo sestavit dotazník, který nerozlišuje typ mediálního zařízení ani konzumovaný obsah, a který jasně a srozumitelně rozlišuje dobré a zřejmě efektivní strategie a špatné až kontraproduktivní strategie v rámci aktivní a restriktivní mediace.

Při porovnání psychometrických vlastností našeho dotazníku s jinými jsem byl velmi limitován množstvím poskytnutých informací ve výzkumných článcích jiných autorů. Většina studií se zabývá porovnáváním a srovnáváním míry a stylů media parentingu s jinými proměnnými. Pro získání dat si autoři navrhují vlastní dotazník na media parenting, který ovšem slouží jen pro jednu konkrétní studii. Výzkumný článek se pak dominantně zabývá popisováním výsledků statistických analýz na sesbíraných datech, ale již důsledně nepopisuje psychometrické charakteristiky dotazníku. Z dostupných informací jsem mohl náš dotazník psychometricky porovnat s dotazníkem Valkenburg et al., (1999 a 2013), kteří ve své studii psychometrické vlastnosti dotazníku uvádí.

Náš dotazník má velmi nepatrně vyšší vnitřní konzistenci u škály aktivní mediace, než zbylé dva porovnávané nástroje (o 0,016). Při porovnání míry vnitřní konzistence pro škálu restriktivní mediace vykazuje naše škála hodnotu Cronbachova α o 0,05 vyšší, než škála restriktivní mediace v dotazníku PPMMS, ale o 0,035 nižší při porovnání se stejnou škálou v dotazníku televizní mediace. Celkově je míra vnitřní konzistence u obou škál ve všech třech dotaznících velmi podobná, škála restriktivní mediace vykazuje nepatrně nižší hodnotu Cronbachova α než škály aktivní mediace (viz Tabulka 4).

Tabulka 4

Porovnání vnitřní konzistence škál aktivní a restriktivní mediace u vybraných dotazníků

nástroj	Vnitřní konzistence škály aktivní mediace (Cronbachova α)	Vnitřní konzistence škály restriktivní mediace (Cronbachova α)
Náš dotazník (MEPA)	0,816	0,755
Televizní mediační škála (Valkenburg 1999)	0,80	0,79
PPMMS (Valkenburg et al., 2013)	0,80	0,75

Při komparaci výsledků konfirmační analýzy dvoufaktorového modelu má náš dotazník nepatrně horší přizpůsobení modelu, (vyšší hodnota χ^2/df o 0,69 a také nepatrně vyšší RMSEA o 0,015). Hodnota CFI naopak dosahuje lepších výsledků u PPMMS, kde se blíží hodnotě 1, zatímco v našem modelu dosahuje pouze hodnoty 0,726. Naše dotazníkové šetření má o 88 respondentů větší soubor. Srovnání dalších hodnot viz tabulka níže.

Tabulka 5

Porovnání výsledků konfirmační faktorové analýzy s dotazníkem PPMMS (2-faktorový model)

nástroj	χ^2	df	n	χ^2/df	CFI	RMSEA	p
Náš dotazník	400	103	344	3,88	0,726	0,915	<0,001
PPMMS (Valkenburg et al., 2013)	60,6	18	256	3,19	0,98	0,9	<0,005

Výsledky konfirmační analýz jednofaktorového modelu u obou dotazníků naznačují horší přizpůsobení modelu než výsledky dvoufaktorového modelu. Hodnota RMSEA u obou dotazníků dosáhla hodnot (0,101 a 0,15), což je stále mimo akceptovatelný rozsah (menší než 0,07). Hodnoty indexu CFI nedosahují ani u jednoho z dotazníků alespoň přijatelné hodnoty 0,9. Srovnání dalších hodnot viz tabulka níže.

Tabulka 6

Porovnání výsledků konfirmační faktorové analýzy s dotazníkem PPMMS (2-faktorový model)

nástroj	χ^2	df	n	χ^2/df	CFI	RMSEA	p
Náš dotazník	472	104	344	4,54	0,732	0,101	<0,001
PPMMS (Valkenburg et al., 2013)	140,3	20	256	3,19	0,84	0,15	<0,001

10.2. Výsledky statistických analýz media parentingu s dalšími proměnnými

Souvislost mezi rodičovským užíváním aktivních i restriktivních strategií mediace parentingu vyjadřuje míra korelace mezi stejnojmennými škálami v dotazníku. Personův korelační koeficient v naší studii vyšel 0,602, což značí středně silnou až silnou kladnou korelaci a je mnohem vyšší než korelace stejných škál u Televizní mediační škály, ve které hodnota

Pearsonova korelačního koeficientu byla 0,41, což značí středně silnou korelaci (Valkenburg 1999). K podobné hodnotě korelace dospěli Livingstone a Helsper (2008), kteří uvádějí Pearsonův korelační koeficient mezi škálou aktivní a restriktivní mediace 0,63.

V otázce obecné rodičovské vřelosti a kontroly ve spojení se specifickými styly media parentingu naše výsledky nevycházejí dle původních předpokladů. Neboť Pearsonův korelační koeficient pro porovnání škály restriktivní mediace a škály obecné rodičovské kontroly při výchově je 0,149, což značí jen velmi slabou korelaci. Lepší hodnoty Pearsonův korelační koeficient vyšel ve srovnání škály aktivní mediace s dimenzí obecné rodičovské kontroly 0,214. Tyto výsledky naznačují, že na praktikovaný druh media parentingu nemá velký vliv obecný styl výchovy, respektive převládající uplatňovaná míra vřelosti (warmth) nebo kontroly (control). Spíše se ukazuje, že vyšší míra rodičovského obecného parentingu určuje i vyšší míru media parentingu bez ohledu na uplatňovaný styl (aktivní/restruktivní mediace).

Co se týče vlivu vzdělání rodiče na uplatňování media parentingu, předpoklad, že vzdělanější rodiče budou více vychovávat a mediovat dítě v oblasti médií se nepotvrdil, hodnota Pearsonova korelačního koeficientu pro zjištění souvislosti s aktivními mediačními strategiemi byla 0,036 a pro restriktivní mediační strategie 0,082. Dle těchto hodnot v podstatě neexistuje souvislost mezi vzděláním rodiče a uplatňovaným stylem media parentingu. To je v kontrastu se studií (Brown et. al., 1990), kteří zjistili, že rodiče s vyšším dosaženým vzděláním více dětem zakazují sledovat specifické programy v televizi, ale rovněž s nimi více o obsahu v médiích diskutují. Podobně jako Brown et al., (1990) i Kirwill et al., (2009b) tvrdí, že rodiče s vyšším vzděláním si se svými dětmi více povídají a celkově užívají více strategií aktivní mediace než rodiče s nižším vzděláním. Předchozí studie k této otázce poskytují nejednoznačné výsledky, nicméně se shodují, že by vysokoškolsky vzdělaným lidem nemělo být lhostejné, jaký obsah jejich děti ve virtuálním světě konzumují a zda se vystavují potenciálním rizikům. Ukazuje se, že rodiče s nižším vzděláním mohou zaujmout striktní opatření a efektivně pomáhat dítěti v orientaci ve světě digitálních médií stejně jako vysokoškolsky vzdělaní rodiče. Naopak i vysokoškolsky vzdělaný rodič nemusí vždy jevit zájem o to, co jeho potomek na počítači dělá.

Pearsonovým korelačním koeficientem jsem dále zjišťoval souvislost mezi příjmem rodiny a uplatňováním určité strategie media parentingu; jeho hodnota vyšla pro škálu aktivní mediace 0,022, pro škálu restriktivní mediace 0,028. Z těchto hodnot je patrné, že příjem rodiny nemá žádnou souvislost s uplatňováním určitého druhu media parentingu

a pravděpodobně nemá vliv ani na celkovou úroveň mediální výchovy dětí. Toto zjištění je v kontrastu s výsledky výzkumu Livingstone & Helspera (2008), kteří tvrdí, že rodiny s vyšším socioekonomickým statusem mají vyšší tendenci kontrolovat dětské používání médií.

V rámci statistických analýz jsem dále testoval souvislost mezi pohlavím dítěte a mírou uplatňovaného media parentingu rodiči. Po vypočítání T-testu a porovnání skupin chlapců a dívek jsem nezjistil statisticky významný rozdíl v míře ani stylu media parentingu, (hodnota aktivní mediace vyšla $p = 0,266$ a u restriktivní mediace $p = 0,792$). Naopak Eastin et al., (2006) tvrdí, že restriktivnější opatření budou více uplatňována u chlapců než u dívek.

Jako poslední faktor jsem vzal v potaz pohlaví rodičů. Vycházím z předpokladu, že otcové jsou více benevolentní v pravidlech výchovy, jak zjistil například Bybee et al., (1982) při výzkumech ohledně televizní mediace. Valcke et al., (2010) rovněž tvrdí, že matky svým dětem poskytují více podpory a aktivní mediace než otcové. Výsledky naší studie toto zjištění podporují – ženy (matky) uváděly statisticky významně vyšší hodnoty jak ve škále aktivní mediace ($p = 0,030$), tak ve škále restriktivní mediace ($p = 0,033$).

10.3 Limity studie

Pilotní projekt a sběr dat pro psychometrické ověření dotazníku media parentingu probíhal na začátku roku 2021, v období celosvětové pandemie Covid-19. V této době kvůli vládním opatřením na zmírnění šíření viru probíhala výuka na českých základních školách v distanční online formě, během které byly děti doslova donuceny k používání počítačů i k jiným účelům než doposud. Média se stala nově vnímána nejen jako zdroj zábavy, ale i jako nástroj k plnění školních povinností. Je jisté, že děti trávily v přítomnosti médií výrazně delší čas, ale je otázkou, zda „vynucené“ používání počítače nebo jiných digitálních technologií mělo vliv i na uplatňování specifických rodičovských strategií media parentingu. V našem dotazníku jsme proto přidali položku, která zjišťovala, zda se dítě vzdělává ve škole, či při distanční výuce z domova. Zde je prostor pro budoucí studii, ve které bychom stejná data nasbírali stejným nástrojem v době standardní prezenční výuky.

Druhým nedostatkem je velikost výzkumného souboru ($n = 344$), který není velký a významnou jeho část tvoří rodiče a opatrovníci dětí v Praze a Bratislavě. Tomu odpovídá i socioekonomická charakteristika souboru. Údaje ohledně vzdělání nebo příjmu rodiny nemají normální

rozložení; výrazně více respondentů uvádí vysokoškolské vzdělání než nižší stupně. Stejně tak příjmy rodin se pohybují ve spíše vyšších hladinách. Je otázka, zda a jak velkou mohou hrát tyto proměnné roli v užívání media parentingu. Některé studie naznačují, že určitou souvislost nalézt můžeme (Brown et. al., 1990; Valcke et al., 2010; Kirwill et al., 2009b; Livingstone & Helsper 2008). Soubor respondentů rovněž není vyrovnaný vzhledem k jejich genderu, výrazně převažuje počet žen (277) než mužů (65), což limituje analýzy zaměřené na porovnání praktikovaných strategií media parentingu v závislosti na pohlaví.

10.4 Efektivita media parentingu

V posledním bodě diskuze se chci zamyslet nad efektivitou a pozitivními i negativními účinky media parentingu v obecné rovině. Je nesporné, že internet v sobě skrývá mnohá rizika, před kterými je nutné děti chránit a upozorňovat je na ně. Media parentingové výchovné strategie by měly snižovat hrozby pramenící z užívání médií, ale zároveň podporovat pozitivní účinky médií na výchovu a vzdělávání a obecný rozvoj dětí.

Aktivní mediace je založena na diskuzi, konstruktivním předkládání argumentů, proč je dobré se ve světě médií vyhýbat nevhodným obsahům, nebo proč je lepší netrávit s médii mnoho času. V kontextu sledování televize pak pomáhá dítěti rozlišit klamavý nebo falešný obsah od realistického. Dítě si tak osvojí schopnost nad televizním obsahem kritičtěji přemýšlet (Nathanson, 2001). Zdá se velmi dobré, když je aktivní mediace vedena v „přátelském duchu“ na základě respektu a důvěry mezi rodičem a dítětem. Vřelý vztah s rodiči působí sám o sobě jako prevence problémovému užívání internetu. Například Appel et al., (2012) tvrdí, že zdravá komunikace v rodině působí jako prevence depresivních příznaků plynoucích z nadměrného používání internetu. Aktivní mediace se zdá být vhodným prostředkem prevence rizik hlavně u starších dětí a adolescentů (Austin et al., 2000), kteří již dokáží kriticky myslet a naslouchat názorům rodičů. Právě podpora a respekt k autonomii dítěte se zdají být důležitými faktory pro prevenci rozvoje internetové závislosti (Terres-Trindade & Mosmann, 2015).

Naproti tomu restriktivní mediace důvěru a respekt mezi rodiči a dětmi moc nerozvíjí. Zejména tehdy, když zákaz sledovat určitý obsah, či časové omezení konzumace televize či internetu není doprovázené vysvětlením, proč je to pro dítě správné. Takový způsob výchovy spíše podkopává důvěru mezi rodiči a dítětem, neboť nereflektuje jeho přání, názory a zabraňuje

rozvoji autonomie. Restriktivní mediace je vhodná spíše u menších dětí a stejně jako monitoring a kontrola činnosti může efektivně zabránit vystavení se rizikům v médiích (Collier et al., 2016). Vždy je ovšem důležité používat restriktivní mediaci s mírou a v nejlepším případě vysvětlit dítěti její důvody. Zdá se, že technická opatření (blokuující a monitorovací software) mohou významně snížit riziko vystavení dítěte nežádoucímu obsahu, ale na druhou stranu také značně omezují autonomii a svobodu pohybu ve virtuálním světě (Garmendia et al., 2012). Kirwil et al., (2009) tvrdí, že restriktivní opatření jsou obecně efektivnější pro snížení online rizik.

Z výše uvedeného je zřejmé, že nemůžeme přesně určit, který způsob mediace je pro eliminaci online rizik nejvhodnější. Záleží na mnoha dalších faktorech (věk dítěte, obecný výchovný styl v rodině, úroveň komunikace, důvěry a respektu v rodině, míra rizika konzumovaného obsahu apod.), které mohou ovlivnit „náchylnost“ dítěte k vystavení se rizikovému obsahu v médiích. Bohužel, zatím neexistuje longitudinální studie, která by objasnila, zda užití některé strategie media parentingu v dětství dokáže zabránit rozvoji patologického chování a problémového užívání internetu v pozdějších letech. Dle mého názoru je rozhodně dobré používat aktivní mediaci pro zvýšení obecné mediální gramotnosti dítěte a docílit tak jeho lepší porozumění a objasnění úlohy médií v současném světě. Restriktivní mediace by pak měla sloužit pro „zlikvidování“ konkrétní hrozby nebo rizika, pokud se s ním dítě setká. Je těžké předem odhadnout všechna možná rizika a zakazovat dítěti preventivně téměř vše, protože pak se dítě, celkem po právu, cítí nerespektované a „nesvobodné“. Pravděpodobně nejlepší variantou je kombinace obou výchovných stylů media parentingu, vždy s vědomím míry a kontextu, na který ho chceme uplatnit.

11. Závěr

Cílem diplomové práce bylo vytvořit nový dotazník na media parenting, kterým by bylo možné zjistit validní informace týkající se praktikovaných výchovných strategií v kontextu médií od rodičů dětí 1.–3. třídy základní školy. Dotazník jsem vytvářel společně s týmem kolegů z PedF UK a 1. lékařské fakulty UK v rámci výzkumného projektu vedeného Mgr. Kateřinou Lukavskou, Ph.D. Náš dotazník má široké možnosti užití, protože je vhodný pro sběr dat o obecném media parentingu bez rozlišení, zda se hodnotí činnost sledování televize, hraní

online her, či pohyb na internetu. Stejně tak nerozlišujeme, zda respondent hodnotí činnost svého dítěte při užívání televize, počítače, tabletu, či mobilního telefonu. Dotazník vykazuje dobré psychometrické charakteristiky, jejichž vybrané indexy a koeficienty jsem porovnal v diskuzi s již vytvořenými nástroji na media parenting. Dále jsem vypočítal několik korelací na základě získaných dat, ze kterých nejlépe vyšla korelace mezi škálou aktivní a restriktivní mediace ($r = 0,602$), což potvrzuje hypotézu, že rodiče užívají v různých situacích aktivní i restriktivní strategie mediální výchovy. Další sociodemografické a ekonomické proměnné s mírou a druhem media parentingu kupodivu příliš dobře nekorelovaly. To může být způsobeno například poměrně malým souborem respondentů, který navíc v některých ukazatelích (pohlaví, vzdělání, příjem rodiny) nebyl zcela vyvážený.

Problematika media parentingu je velmi aktuální téma a jeho důležitost bude pravděpodobně s postupem času ještě vzrůstat. Moderní technologie představují (nejen) pro děti riziko osvojení si rizikového chování, či vystavení se nevhodnému obsahu, které může mít negativní dopad na psychiku dítěte. Na druhé straně média mohou děti pozitivně ovlivňovat ve výchovném a vzdělávacím procesu. Zejména internet představuje prakticky bezednou studnu vědomostí, která může zvědavému dítěti poskytnout mnoho informací. Pro rodiče se zdá být velmi důležité „umět zvolit“ přiměřenou strategii media parentingu v závislosti na mnoha faktorech (věk, konzumovaný obsah, kvalita vztahů mezi rodiči a dítětem apod.), což není vůbec lehké. I když se mnohé studie snaží přispět k tématu efektivity media parentingu, není jisté, zda vůbec někdy budeme mít „ideální“ návod, jak k dítěti přistupovat a jak ho vzdělávat v kontextu médií. Doufám, že tato diplomová práce přispěje k vědecké diskuzi ohledně efektivity užívaných stylů media parentingu a poskytne další přínosné informace ke studiu tohoto bezbřehého tématu, které je aktuální jak v psychologických a sociologických vědách, tak v adiktologii.

12. Zdroje

- ANDERSON, C. A., DILL, K. E. (2000): Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of personality and social psychology*, 78(4), s. 772–790.
- APPEL, M., HOLTZ, P., STIGLBAUER, B., BATINIC, B. (2012): Parents as a resource: Communication quality affects the relationship between adolescents' internet use and loneliness. *Journal of adolescence*, 35(6), s. 1641–1648.
- AUSTIN, E. W., KNAUS, C., MENEGUELLI, A. (1997): Who talks how to their kids about TV: A clarification of demographic correlates of parental mediation patterns. *Communication Research Reports*, 14, s. 418–430.
- AUSTIN, E. W., BOLLS, P., FUJIOKA, Y., ENGELBERTSON, J. (1999): How and why parents take on the tube. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 43, s. 175–192.
- AUSTIN, E. W., PINKLETON, B. E., FUJIOKA, Y. (2000): The role of interpretation processes and parental discussion in the media's effects on adolescents' use of alcohol. *Pediatrics*, 105, s. 343–349.
- AUNOLA, K., STATTIN, H. K., NURMI, J. (2000): Parenting styles and adolescents' achievement strategies *Journal of Adolescence*, 23, s. 205–222.
- BANDURA, A. (1977): *Social learning theory*. Oxford, UK: Prentice Hall.
- BARKIN, S., Ip, E., RICHARDSON, I., KLINEPETER, S., FINCH, S., KRCCMAR, M. (2006): Parental media mediation styles for children aged 2 to 11 years. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 160(4), s. 395–401.
- BAUMRIND, D. (1966): Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development.*, 37, s. 887–907.
- BAUMRIND, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), s. 56–95.
- BEARD, K. W., WOLF, E. M. (2001). Modification in the Proposed Diagnosis Criteria for Internet Addiction. *CyberPsychology and Behavior*, 4, s. 377–383.
- BEYENS, I., EGGERMONT, S. (2016): Dark climates and media use in the family: The associations among child temperament, maternal mental well-being, and the frequency of mothers' use of television viewing to soothe their children. In L. N. Olson & M. A. Fine (Eds.), *The darker side of family communication: The harmful, the morally suspect, and the socially inappropriate* (s. 87–107).
- BEYENS, I., VALKENBURG, P. M., PIOTROWSKI, J. T. (2019). Developmental trajectories of parental mediation across early and middle childhood. *Human Communication Research*, 45(2), s. 226–250.

- BRYCE, J., LEICHER, H. J. (1983): The family and television: Forms of mediation, *Journal of Family Issues*, 4, s. 309–332
- BYBEE, C., ROBINSON, D., TURROW, J. (1982): Determinants of parental guidance of children's television viewing for a special subgroup: mass mediascholars, *Journal of Broadcasting*, 26, s. 296–310.
- BÖCKING, S., BÖCKING, T. (2009): Parental mediation of television. *Journal of Children and Media*, 3, s. 286–302.
- BOYD, D., HARGITTAI, E. (2013): Connected and concerned: Variation in parents' online safety concerns, *Policy & Internet* 5(3), s. 245–269.
- BOZKURT, H., ÖZER, S., ŞAHİN, S., SÖNMEZGÖZ, E. (2018): Internet use patterns and Internet addiction in children and adolescents with obesity. *Pediatric obesity*, 13(5), s. 301–306.
- BROWN, J. D., CHILDERS, K. W., BAUMAN, K. E., KOCH, G. (1990): The influence of new media and family structure on young adolescent television and radio use. *Communication Research*, 17, s. 65–82.
- ÇANKAYA, S., ODABASI, H. F. (2009): Parental controls on children's computer and Internet use. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), s. 1105–1109.
- COLLIER, K. M., COYNE, S. M., RASMUSSEN, E. E., HAWKINS, A. J., PADILLA-WALKER, L. M., ERICKSON, S. E., MEMMOTT-ELISON, M. K. (2016): Does parental mediation of media influence child outcomes? A meta-analysis on media time, aggression, substance use, and sexual behavior. *Developmental psychology*, 52(5), s. 798–812.
- CHANG, M. K., LAW, S. P. M. (2008): Factor structure for Young's Internet Addiction Test: A confirmatory study. *Computers in human behavior*, 24(6), s. 2597–2619.
- CHEN, X., LIU, M., LI, D. (2000): Parental warmth, control, and indulgence and their relations to adjustment in Chinese children: A longitudinal study. *Journal of Family Psychology*, 14(3), s. 401–419.
- DARLING, N. (1999): Parenting Style and Its Correlates. *ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL*.
- DAUD, A., OMAR, S. Z., HASSAN, M. S., BOLONG, J., TEIMOURI, M. (2014): Parental mediation of children's positive use of the Internet. *Life Science Journal*, 11(8), s.360–369.
- DECI, E. L., RYAN, R. M. (2000): The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, s. 227–268.
- DORR, A., KOVARIC, P., DOUBLEDAY, C. (1989): Parent-child coviewing of television. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 33, s. 35–51.
- EASTIN, M. S., GREENBERG, B. S., HOFCHSIRE, L. (2006): Parenting the Internet. *Journal of Communication*, 56, s. 486–504.

- ELIACIK, K., BOLAT, N., KOÇYIĞIT, C., KANIK, A., SELKIE, E., YILMAZ, H., CATLI, G., DUNDAR, N. O., DUNDAR, B. N. (2016): Internet addiction, sleep and health-related life quality among obese individuals: a comparison study of the growing problems in adolescent health. *Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity*, 21(4), s. 709–717.
- EVANS, C. A., JORDAN, A. B., HORNER, J. (2011): Only two hours?: A qualitative study of the challenges parents perceive in restricting child television time. *Journal of Family Issues*, 32, s. 1223–1244.
- FUJIOKA, Y., AUSTIN, E. W. (2002): The Relationship of Family Communication Patterns to Parental Mediation Styles, *Communication Research* 29(6), s. 642–665
- FUNK, J. (1993): Reevaluating the impact of video games. *Clinical Pediatrics*, 2, s. 86–89.
- GARMENDIA, M., GARITAONANDIA, C., MARTÍNEZ, G., CASADO, M. Á. (2012): The effectiveness of parental mediation. In S. LIVINGSTONE, L. HADDON, & A. GORITZ (Eds.), *Children, risk and safety on the internet: Research and policy challenges in comparative perspective*, s. 231–244. Bristol: The Policy Press.
- GENTILE, D. A., NATHANSON, A. I., RASMUSSEN, E. E., REIMER, R. A., WALSH, D. A. (2012): Do you see what I see? Parent and child reports of parental monitoring of media. *Family Relations*, 61, s. 470–487.
- GENTILE, D. A., REIMER, R. A., NATHANSON, A. I., WALSH, D. A., EISENMANN, J. C. (2014): Protective effects of parental monitoring of children’s media use: A prospective study. *JAMA Pediatrics*, 168(5), s. 479–484.
- GILMOUR, H. (1999): What girls want: The intersections of leisure and power in female computer game play. In M. Kinder (Ed.), *Kids' media culture* (s. 263–292). London: Duke University Press
- GRIZÓLIO, C., SCORCOLIMI-COMIN, F. (2020): How has parental mediation guided internet use by children and adolescents? *Psicologia Escolar e Educacional*, 24, On-line verze ISSN 2175–3539
- GUTTMAN, R., GREENBAUM, C. W. (1998): Facet theory: Its development and current status. *European psychologist*, 3(1), s. 13–36.
- HONG, S. H. (2007). The recent growth of the internet and changes in household-level demand for entertainment. *Information Economics and Policy*, 19(3-4), s. 304–318.
- HOOPER, D., COUGHLAN, J., MULLEN, M. R. (2008): Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6, s. 53–60.
- JACKSON, L. A., VON EYE, A., WITT, E. A., ZHAO, Y., & FITZGERALD, H. E. (2011): A longitudinal study of the effects of Internet use and videogame playing on academic performance and the roles of gender, race and income in these relationships. *Computers in Human Behavior*, 27(1), s. 228–239.

- KHURANA, A., BLEAKLEY, A., JORDAN, A. B., ROMER, D. (2015): The protective effects of parental monitoring and Internet restriction on adolescents' risk of online harassment. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(5), s. 1039–1047.
- KIRWIL, L. (2009a): Parental Mediation Of Children's Internet Use In Different European Countries, *Journal of Children and Media*, 3(4), s. 394–409.
- KIRWIL, L., GARMENDIA, M., GARITAONANDIA, C., MARTÍNEZ FERNÁNDEZ, G. (2009b): Parental mediation. *Kids online: Opportunities and risks for children*, s. 199–215.
- KUHLEMEIER, H., HEMKER, B. (2007): The Impact of Computer Use at Home on Students' Internet Skills, *Computers & Education*, 49(2), s. 460–480.
- LI, C., DANG, J., ZHANG, X., ZHANG, Q., GUO, J. (2014): Internet addiction among Chinese adolescents: The effect of parental behavior and self-control. *Computers in Human Behavior*, 41(1), s. 1–7.
- LINDER, J. R., WERNER, N. E. (2012): Relationally aggressive media exposure and children's normative beliefs: Does parental mediation matter? *Family Relations*, 61, s. 488–500.
- LIVINGSTONE, S., BOVILL, M. (1999): Young people, new media. *Report of the research project children, young people, and the changing media environment*. London: London School of Economics and Political Science.
- LIVINGSTONE, S., BOBER, M. (2006): Regulating the Internet at home: Contrasting the perspectives of children and parents." In *Digital generations*, Edited by: Buckingham, D. and Willett, R. s. 93–113. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- LIVINGSTONE, S., HELSPER, E. J. (2008): Parental mediation of children's internet use, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52 (4), s. 581–599.
- LIVINGSTONE, S., HADDON, L., GÖRZIG, A., ÓLAFSSON, K. (2011): EU kids online. *Final Project Report*.
- LUKAVSKÁ, K., VACEK, J., GABRHELÍK, R. (2020): The effects of parental control and warmth on problematic internet use in adolescents: A prospective cohort study. *Journal of behavioral addictions*, 9(3), s. 664–675.
- LWIN, M. O., STANALAND, A. J. S, MIYAZAKI, A. D. (2008): Protecting children's privacy online: How parental mediation strategies affect website safeguard effectiveness. *Journal of Retailing*, 84, s. 2005–2217.
- MAIDEL, S., VIEIRA, M. L. (2015): Mediação parental do uso da internet pelas crianças. *Psicologia em Revista*, 21(2), s. 293–313.
- MACCOBY, E. E., & MARTIN, J. A. (1983): *Socialization in the context of the family: Parent-child interaction*. In P. H. Mussen (Series Ed.) & E. M. Hetherington (Vol. Ed.), *Handbook of Child Psychology: Vol. IV. Socialization, Personality and Social Development*, 4. vyd., s. 1–101. New York: Wiley.

- MATUSITZ, J., & MCCORMICK, J. (2012). Sedentarism: the effects of Internet use on human obesity in the United States. *Social work in public health, 27*(3), s. 250–269.
- MITCHELL, K., FINKELHOR, D., WOLAK, J. (2005): Protecting youth online: family use of filtering and blocking software. *Child Abuse & Neglect, 29* (2005), s. 753–765.
- MOHR, P. J. (1979). Parental guidance of children's viewing of evening television programs. *Journal of Broadcasting, 23*, s. 13–228.
- MONDIN, E. M. C. (2008): Práticas educativas parentais e seus efeitos na criação dos filhos. *Psicologia Argumento, 26* (54), s. 233–244.
- MUNGUMBA, M. C., VALDÉS, M. T. M., DE MATOS, V. C., DA SILVA, C. A. B. (2003): Computer games: Apprehension of learning strategies. *Revista Brasileira em Promocao da Saude, 16*(1), s. 39–48.
- MCCARTHY, J. A. (2010). Internet sexual activity: A comparison between contact and non-contact child pornography offenders. *Journal of Sexual Aggression, 16*(2), s. 181–195.
- NATHANSON, A. I. (1999): Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication Research, 26*(2), s. 124–143.
- NATHANSON, A. I. (2001): Parent and child perspectives on the presence and meaning of parental television mediation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media, 45*(2), s. 201–220.
- NATHANSON, A. I. (2015). Media and the family: Reflections and future directions. *Journal of Children and Media, 9*, s. 133–139.
- NIELSEN, P., FAVEZ, N., LIDDLE, H., RIGTER, H. (2019): Linking parental mediation practices to adolescents' problematic online screen use: A systematic literature review. *Journal of behavioral addictions, 8*(4), s. 649–663.
- NIKKEN, P., JANSZ, J. (2007): Parental mediation of children's videogame playing: a comparison of the reports by parents and children, *Learning, Media and Technology, 31*(2), s. 181–202.
- NIKKEN, P., JANSZ, J. (2014): Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and Technology, 39*(2), s. 250–266.
- NIKKEN, P., SCHOLS, M. (2015). How and why parents guide the media use of young children. *Journal of child and family studies, 24*(11), s. 3423–3435.
- OLWEUS, D. (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European journal of developmental psychology, 9*(5), s. 520–538.
- PADILLA-WALKER, L. M., COYNE, S. M. (2011): "Turn that thing off!" Parent and adolescent predictors of proactive media monitoring. *Journal of Adolescence, 34*, s. 705–715.
- PADILLA-WALKER, L. M, THOMPSON, R, A. (2005): Combating conflicting messages of values: A closer look at parental strategies. *Social Development, 14*, s. 305–323.

- PATTERSON, Z. (2004). Going on-line: Consuming pornography in the digital era. In *Porn studies* (s. 104-124). Duke University Press.
- PAUS-HASEBRING, I., DURAGER, A., WIJNEN, C., UGUR, K. (2009): Making use of ICT for learning in European schools. *Kids online*, s. 217–228.
- PETER, J., VALKENBURG, P.M. (2008): Adolescents' Exposure to Sexually Explicit Internet Material, Sexual Uncertainty, and Attitudes Toward Uncommitted Sexual Exploration: is There a Link. *Communication Research*, 35, s. 579–601.
- PONTE, C., VIEIRA, N. (2008): Crianças e internet, riscos e oportunidades. Um desafio para a agenda de pesquisa nacional., In *Comunicação e Cidadania. Actas do 5º Congresso da SOPCOM*, s. 2732–2741.
- RIDEOUT, V. J., FOEHR, U. G., ROBERTS, D. F. (2010): Generation M2: Media in the Lives of 8-to 18-Year-Olds. *Henry J. Kaiser Family Foundation*.
- ROHNER, R. P., KHALEQUE, A. (2003): Reliability and validity of the parental control scale: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34(6), s. 643–649.
- ROHNER, R. P., KHALEQUE, A., COURNOYER, D. E. (2005): Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33(3), s. 299–334.
- ROPELATO, J. (2006). Internet pornography statistics. Disponível em: <http://ministryoftruth.me.uk/wp-content/uploads/2014/03/IFR2013.pdf> (4. 4. 2021)
- RUBERG, B. (2016). Doing it for free: Digital labour and the fantasy of amateur online pornography. *Porn Studies*, 3(2), s. 147–159.
- TERRES-TRINDADE, M., MOSMANN, C. (2016): Conflitos Familiares e Práticas Educativas Parentais como Preditores de Dependência de Internet, *Psico-USF, Bragança Paulista*, 21(3), s. 623–633.
- TSITSIKA, A. K., ANDRIE, E. K., PSALTOPOULOU, T., TZAVARA, C. K., SERGENTANIS, T. N., NTANANIS-STATHOPOULOS, I., BACOPOULOU, F., RICHARDSON, C., CHROUSOUS, G. P., TSOLIA, M. (2016). Association between problematic internet use, socio-demographic variables and obesity among European adolescents. *The European Journal of Public Health*, 26(4), s. 617–622.
- SIMOES, J. A., PONTE, C., FERREIRA, E., DORETTO, J., AZEVEDO, C. (2014): Crianças e meios digitais móveis em Portugal: resultados nacionais do projeto net children go mobile. *Lisboa: CESNOVA*.
- SHIN, W., LI, B. (2017): Parental mediation of children's digital technology use in Singapore. *Journal of Children and Media*, 11, s. 1–19.
- SHIELDS, M. K., BEHRMAN, R. E. (2000): Children and Computer Technology: Analysis and Recommendations. *The Feature of Children Journal*, 10 (2), s. 3–29.

- SLONJE, R., SMITH, P. K., FRISÉN, A. (2013): The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in human behavior*, 29(1), s. 26–32.
- SONCK, N., NIKKEN, P., DE HAAN, J. (2013): Determinants of internet mediation: A comparison of the reports by Dutch parents and children. *Journal of Children and Media*, 7(1), s. 96–113.
- STEIGER, J. H. (2007): Understanding the limitations of global fit assessment in structural equation modeling. *Personality and Individual Differences*, 42(5), s. 893–898.
- SWING, E. L., GENTILE, D. A., ANDERSON, C. A. (2011): Learning processes and violent video games. In *Gaming and Simulations: Concepts, Methodologies, Tools and Applications*, s. 1807–1822. IGI Global.,
- TERRES-TRINDADE, M., MOSMANN, C. P. (2015): Discriminant profile of young Internet dependents: The role of family relationships. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 25, s. 353–361.
- VAN DEN EIJNDEN R. J., SPIJKERMAN, R., VERMULST, A. A., VAN ROOIJ, T. J., ENGELS, R. C. (2010): Compulsive Internet use among adolescents: Bidirectional parent–child relationships. *Journal of abnormal child psychology*, 38(1), s. 77–89.
- VANDEWATER, E. A., PARK, S., HUANG, X., WARTELLA, E. A. (2005): ‘No–you can’t watch that’: Parental rules and young children’s media use. *American Behavioral Scientist*, 48, s. 608–623.
- VALCKE, M., BONTE, S., DE WEVER, B., ROTS, I. (2010): Internet parenting styles and the impact on Internet use of primary school children. *Computers & Education*, 55(2), s. 454–464.
- VALKENBURG, P. M., KRCCMAR, M., PEETERS, A. (1999): Developing a scale to assess three styles of television mediation: “Instructive mediation,” “restrictive mediation,” and “social covieing”, *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), s. 52–66.
- VALKENBURG, P. M., SOETERS, K. E. (2001): Children's positive and negative experiences with the Internet: an exploratory survey. *Communication research*, 28(5), s. 652–675.
- VALKENBURG, P. M., PIOTROWSKI, J. T., HERMANNNS, J., DE LEEUW, R. (2013): Developing and validating the perceived parental media mediation scale: A self-determination perspective. *Human Communication Research*, 39(4), s. 445–469.
- WHITTY, M. T., & MCLAUGHLIN, D. (2007). Online recreation: The relationship between loneliness, Internet self-efficacy and the use of the Internet for entertainment purposes. *Computers in Human Behavior*, 23(3), s. 1435–1446.
- WARREN, R. (2001): In words and deeds: Parental involvement and mediation of children's television viewing. *The Journal of Family Communication*, 1(4), s. 211–231.
- WOLAK, J., MITCHELL, K., FINKELHOR, D. (2007): Unwanted and Wanted Exposure to Online Pornography in a National Sample of Youth Internet Users. *Pediatrics*, 119, s. 247–257.
- YOUNG, K. S. (2004): Internet addiction: A new clinical phenomenon and Its consequences. *American Behavioral Scientist*, 48, s. 402–415.